TERMINOLOGIA PROFESIONALĂ ÎN REGIUNEA VIITORULUI LAC DE ACUMULARE AL HIDROCENTRALEI «V. I. LENIN» DE LA BICAZ

DE

V. ARVINTE, N. A. URSU şi AL. ANDRIESCU

Ancheta pentru adunarea materialului pe baza căruia s-a alcătuit lucrarea de faţă a fost efectuată de un colectiv de cercetători de la Filiala Iaşi a Academiei R. P. R. în trei etape: octombrie 1954, iulie 1955, august 1956. S-au folosit, în această anchetă, chestionarele Muzeului limbii romîne de la Cluj şi chestionarele referitoare la agricultură şi plutărit alcătuite de colectivul din Iaşi. Diversitatea materialului cercetat şi în special caracterul muncii la pădure, cu lucrători specializaţi în diferite faze ale unui proces de producţie complex, a impus folosirea informatorilor ocazionali. Materialul trebuia cules chiar la faţa locului, în timpul lucrului. Toţi lucrătorii dintr-o schelă pentru legatul plutelor deveneau, firesc, subiectele anchetate. La fel s-a procedat la punctele de încărcare a buştenilor în vagonete etc. Chiar în cazul anchetei la stînă sau în casă, pentru industria casnică textilă, informaţiile au fost culese de la persoane numeroase. Socotim că pentru anchetele referitoare la cercetarea lexicului aceasta este metoda cea mai potrivită. Cît priveşte muncile colective, cum sînt cele de la pădure, considerăm că este singura metodă indicată. De aceea nu putem da amănuntele obişnuite în legătură cu informatorii, numărul lor fiind extrem de mare. De la unele subiecte anchetate am cules doar cîţiva termeni.

Valea Bistriţei este săracă şi de aceea locuitorii ei îşi cîştigă existenţa mai ales ca muncitori la pădure. Terminologia profesională legată de pădurărit şi plutărit este, din această cauză, foarte bogată şi foarte variată ca origini şi probleme. Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că acesta este un sector industrial unde cercetătorul poate şi trebuie să studieze terminologia înarmat cu instrumentele dialectologului. Termenul tehnic din cea mai nouă lucrare asupra tăierii şi prelucrării lemnului se întîlneşte alături de cuvîntul străvechi: *cioflînc* nu poate fi considerat mai puţin tehnic decît cuvîntul *circular*. Dubla ocupaţie a acestor oameni, agricultori şi muncitori forestieri, va imprima o notă

specifică acestei terminologii. Legată de industrie, ea îşi va mărturisi, în ciuda termenilor neologistici, esenţa rurală. Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că a existat, în aceste părţi, înaintea fabricilor moderne de cherestea, o industrie primitivă ţărănească destul de dezvoltată. Ne gîndim atît la ferăstraiele de apă, cît şi la morile mişcate tot de apele Bistriţei. Terminologia profesională sporeşte în această regiune, din cauzele amintite, şi cantitativ şi ca interes pentru cercetător.

Trebuie pomenit aici şi un factor fără care ne-ar fi greu să explicăm unitatea relativă a acestei terminologii pe întreaga vale a Bistriţei, cît şi în regiunile învecinate, Maramureş, de exemplu, sau chiar mai îndepărtate, valea Sebeşului. Valea Bistriţei, cu pădurile ei atît de bogate, a atras lucrători din diferite părţi ale ţării. Astăzi lucrează în exploatările din această regiune numeroşi maramureşeni. Aceştia şi înaintaşii lor mai vechi din Ardeal au adus o serie de cuvinte maghiare. În jurul anului 1900 au venit pe aici lucrători sezonieri din provinciile fostului imperiu austro-ungar: Carintia, Tirol şi Craina. Aceşti lucrători, cu o tehnică mult mai avansată, au transmis lucrătorilor noştri un bogat material lexical străin. Numai aşa ne putem explica, de pildă, unii termeni de origine italiană comuni unor regiuni atît de îndepărtate cum sînt valea Bistriţei şi valea Sebeşului.

Terminologia din regiunea viitorului lac de acumulare al hidrocentralei de la Bicaz se deosebeşte puţin de cea de pe cursul superior al Bistriţei, din Bucovina, şi este destul de apropiată de cea din Maramureş, care prezintă totuşi deosebirile cele mai accentuate (elemente ucrainene şi germane mai numeroase decît în alte părţi).

Dintre elementele lexicale străine infiltrate în terminologia forestieră din această regiune cele mai importante sînt cuvintele de origine germană. Prezenţa lor se explică prin aceeaşi legătură strînsă a muncitorilor din localităţile cu colonişti germani (Bucovina) cu cei din satele cu populaţie romînească din aria anchetată. Termenii de origine ucraineană s-au răspîndit datorită aceloraşi cauze. S-a creat, apoi, mai ales după unirea Ardealului, o flotanţă foarte accentuată a muncitorilor din aceste părţi. Trebuie să ţinem seama şi de faptul că angajarea în muncile la pădure nu-l leagă strîns pe muncitor de o anumită localitate, ca în cazul cînd ar lucra într-o fabrică. Dimpotrivă, locul de muncă, prin forţa împrejurărilor, se schimbă în funcţie de terenurile date în exploatare. De aceea în oricare localitate de pe valea Bistriţei găseşti muncitori care provin din regiuni destul de îndepărtate. Nu mai vorbim de activitatea plutaşilor, care străbat, în permanenţă, toată valea, poposind pe parcurs în diverse localităţi. Toţi factorii amintiţi contribuie ca aceiaşi termeni să circule pe întreaga vale a Bistriţei. Aici trebuie căutat aspectul relativ unitar al acestei terminologii, cu cîteva inerente deosebiri de la o localitate la alta, precum şi varietatea etimologică (termeni germani, ucraineni, maghiari şi chiar italieni). Această varietate sporeşte dacă luăm în consideraţie şi cele cîteva elemente vechi turceşti.

Toate aceste influenţe s-au suprapus peste un fond vechi căruia i-am putea spune „romînesc". Ne referim la cuvinte moştenite din la-

tină, din fondul vechi slav etc., în general termeni care nu sînt simțiți de proveniență recentă.

Se vorbește, prin părțile locului, de așa-zisul șes al Hangului, rezultat din aluviunile depuse de Bistrița. Oamenii au aici mai mult loc pentru agricultură. Bineînțeles nici unul din locuitorii din Hangu și din satele vecine nu pot trăi numai din agricultură. Deși terminologia agricolă din regiunea anchetată nu cunoaște varietatea din regiunile de șes, ea este, totuși, departe de a putea fi considerată săracă. În elementele ei de bază, este bine reprezentată.

Pășunile sînt întinse. Defrișările vechi au transformat culmile în fînețuri bogate. Stînile sînt, îndeosebi, numeroase. De aceea terminologia legată de păstorit, fără să cuprindă numeroase elemente deosebite în comparație cu alte regiuni, este bogată. Activitățile oamenilor de la stînă, uneltele, animalele, construcția stînii și prelucrarea laptelui sînt numite cu termeni precişi. Locuitorii din satele anchetate cresc, în afară de oi, şi alte animale. Caii şi boii sînt întrebuințați în muncile la pădure, dar din ce în ce mai puțin la transportul butucilor pe distanțe mari. Cu excepția termenilor legați de munca la pădure, materialul privitor la creșterea animalelor de tracțiune este cunoscut.

Izolarea — ne referim la situația din trecut —, energia apei, cultivarea cînepii, pășunile pentru oi au dezvoltat mult industria casnică a firului. Femeia la cîmpie muncește mult în agricultură. Aici toarce și țese. Terminologia legată de această ocupație este, de aceea, destul de bogată. Materialul adunat cuprinde puțini termeni care să nu fie cunoscuți mai în toate localitățile din această parte a Carpaților.

În această situație se află și terminologia referitoare la casă și la celelalte construcții din curtea țăranului. Ea se integrează ariei lingvistice care cuprinde atît regiunile vecine din Ardeal, cît și zona subcarpatică vecină din Moldova. Terminologia referitoare la meșteșuguri ca: tîmplăria, fierăria etc. este mai bogată în elemente străine, mai ales de origine germană. Faptul se explică prin contactul acestor locuitori cu meseriașii de origine germană din Bucovina și din Piatra-Neamț. O mențiune specială merită morăritul, destul de dezvoltat, cu o terminologie bogată și precisă, în care termenii de origine străină nu sînt însă prea numeroși.

Nota specifică a terminologiei profesionale din localitățile anchetate este dată, după cum vedem, de numeroasele cuvinte legate de exploatarea lemnului. Infiltrațiile stăine în terminologia aceasta îi dau un caracter oarecum amestecat, ca origine, deși este vorba de cuvinte întrebuințate de țăranii care lucrează la pădure. Termenii legați de celelalte profesiuni ridică prea puține probleme speciale. Față de primii, se caracterizează printr-o vechime mult mai mare.

Dintre ramificațiile limbii naționale, acad. Al. Graur crede că graiurile profesionale sînt cele care pot furniza elemente mai numeroase pentru îmbogățirea fondului principal lexical. „Desigur, cuvintele tehnice nu intră în masă în fondul principal, și nici măcar în vocabularul activ al întregii populații, pentru motivele pe care le-am arătat mai sus. Se întîmplă totuși destul de des ca ele să fie cunoscute de toată

populaţia, să devină astfel elemente importante ale masei vocabularului de unde pot apoi pătrunde în fondul principal. Aceasta se întîmplă mai ales atunci cînd, schimbîndu-se obiectul, se schimbă numai sensul numelui iar forma lui rămîne aceeaşi, deci cuvîntul are timpul să se înrădăcineze în limbă"[1]). În această categorie ar intra, orientîndu-ne după criteriile de mai sus, cuvinte ca: *pădure, topor, trunchi* etc. Toate cuvintele prea strîns legate de munca la pădure, necunoscute de ceilalţi vorbitori ai limbii romîne, trebuie considerate de o importanţă secundară chiar în masa vocabularului, de vreme ce ele nu intră în vocabularul activ al întregii colectivităţi de vorbitori ai limbii romîne. Am observa că sînt mult mai numeroase cuvintele legate de celelalte îndeletniciri ale locuitorilor din comunele anchetate (păstoritul sau industria casnică, de exemplu) în fondul principal sau măcar în vocabularul activ al unei majorităţi zdrobitoare de vorbitori. Faptul se explică cu uşurinţă dacă ne gîndim la vechimea acestor terminologii faţă de cea forestieră, relativ recentă.

Trebuie să menţionăm, în încheierea acestor consideraţii introductive, că nu vom lua în discuţie, din bogatul material lexical cules pe teren, indiferent de îndeletnicirile de care ne ocupăm, decît termenii reprezentativi. Lucrarea nu epuizează, prin urmare, materialul lexical adunat, acesta urmînd să fie prezentat, mai tîrziu, în glosarul monografiei lingvistice a regiunii viitorului lac de acumulare de la Bicaz, elaborată de un colectiv de cercetători din Bucureşti, Cluj şi Iaşi. Menţionăm de asemenea că în redactarea acestei lucrări am renunţat la transcrierea fonetică a cuvintelor discutate.

I. *TERMINOLOGIA FORESTIERĂ*

Cum s-a arătat mai sus, principala îndeletnicire a locuitorilor din satele anchetate este lucrul la pădure, transportul buştenilor şi prelucrarea lor. Ocupaţia aceasta este, fără îndoială, veche. Ştiri furnizate de o serie de documente moldoveneşti confirmă existenţa unei intense activităţi de tăiere şi transportare a lemnului din această regiune pe apele rîului Bistriţa, sub formă de plute. De la Bacău, plutele îşi continuau mersul pe Siret, pînă la Dunăre, la Galaţi. De aici, materialul lemnos era încărcat pe corăbii pentru Constantinopole sau pentru cetăţile turceşti din sudul Rusiei. Secole de-a rîndul, nevoile în produse forestiere ale capitalei turceşti au fost satisfăcute de ţările romîneşti. În această privinţă, regiunea păduroasă a bazinului Bistriţei, mai ales în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în primele decenii ale celui următor, a constituit una dintre sursele cele mai bogate şi mai lesne de exploatat.

Pentru cunoaşterea trecutului exploatărilor forestiere şi a plutăritului pe Valea Bistriţei, cititorul poate vedea lucrarea lui V. Arvinte,

1) Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal al limbii romîne*, Ed. Acad. R. P. R., 1954, p. 82.

Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului [2]), în care, la p. 8—15, 27—30 şi în alte locuri, sînt adunate diferite ştiri, unele inedite, referitoare la această chestiune. De aceea considerăm că nu-i necesar să repetăm aici lucruri spuse deja pe larg acolo. De altfel, această lucrare ne obligă să renunţăm şi la prezentarea altor aspecte ale problemei referitoare la terminologia pădurăritului, pentru că ele sînt de asemenea tratate pe larg acolo, luîndu-se în consideraţie întreaga vale a Bistriţei, Maramureşul şi părţi din Bucovina.

Unele din ştirile inedite de care pomeneam se referă chiar la sate aşezate în zona viitorului lac de acumulare de la Bicaz. Este vorba de localităţi ca Hangu, cu diferitele lui „cotunuri", Bistricioara, Galu [3]). Mulţi din locuitorii acestor sate erau proprietari de ferăstraie, iar documentele dezvăluie diverse conflicte ale acestora cu arendaşii moşiilor sau cu unii negustori de cherestea. Acestea se petrec în primele decenii ale secolului trecut. Exploatarea pădurilor din regiune trebuie să fie însă mai veche. În genere, ea se făcea la început, pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Pacea de la Adrianopole) în folosul stăpînitorilor turci. Faptul acesta a avut o oarecare influenţă asupra formării terminologiei forestiere din regiune.

La o analiză amănunţită a materialului adunat în anchetele noastre, avîndu-se în vedere originea cuvintelor, se constată că există aproximativ vreo 15 termeni forestieri, oarecum speciali, de origine turcă, sau care au ajuns la noi prin intermediul acestei limbi din neogreacă sau din italiană. Ei au pătruns în graiul plutaşilor şi tăietorilor de lemne romîni în timpul cînd antreprenorii şi negustorii turci veneau pe valea Bistriţei pentru a procura lemnul necesar Porţii Otomane. Aceste cuvinte sînt o mărturie lingvistică despre unele realităţi economice şi sociale mai vechi. Multe din ele sînt pe cale de dispariţie. În vremea cînd e e au pătruns, tehnica muncii la pădure şi cea a transporturilor pe apă erau slab dezvoltate. Se foloseau mijloace de producţie rudimentare, mult mai înapoiate decît cele de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru, cînd are loc, cum vom arăta mai departe, o pătrundere masivă a capitalului în această ramură de producţie. Ca urmare a acestui fapt, nici terminologia forestieră corespunzătoare nu putea să fie prea bogată, pentru că este ştiut că unei tehnici înapoiate îi corespunde şi o terminologie săracă.

Alături de elementele turceşti, legate de prima etapă a dezvoltării producţiei forestiere, se grupează alţi cîţiva termeni care, indiferent de originea lor, atestă o tehnică rudimentară în această ramură de producţie. Despre obiectele denumite printr-înşii, subiectele anchetate au făcut precizarea că existau altădată, „în vechime". Împreună, aceste cuvinte constituie ***primul strat terminologic*** în procesul de formare a terminologiei pădurăritului.

---

2) Vezi «Studii şi cercetări ştiinţifice», Filologie, an. VIII, fasc. 1, Iaşi, 1957, p. 1—185.

3) V. *op. cit.*, [2]) *p.* 10—11.

Elemente turceşti. Întrucît în lucrarea pomenită cuvintele de origine turcă din terminologia forestieră (precum şi cele de alte origini) sînt discutate pe larg, noi nu vom face aici decît o simplă înşirare a lor. Vom aminti, bineînţeles, numai acei termeni care sînt cunoscuţi în satele din regiunea viitorului lac de la Bicaz. Iată aceste cuvinte: *cazîc* „stîlp puternic înfipt pe malul apei, de care se leagă pluta de mal". Termenul e cunoscut în toate localităţile anchetate. În bazinul superior al Bistriţei, unde negustorii sau antreprenorii turci ajungeau mai greu, cuvîntul s-a răspîndit mai tîrziu (< turc. *kazyk*); *ceapráz* „unealtă cu ajutorul căreia se distanţează dinţii ferăstrăului". Termenul e cunoscut şi prin alte locuri (< turc *čapraz*); *dălcăúş* „ajutorul plutaşului, plutaş care stătea altădată pe ultima tablă a plutei, ajutînd la conducerea acesteia" (< turc. *dalkauk, dalkavuk*); *poiánt* „cui de lemn bătut în butucii care alcătuiesc o tablă a plutei, servind la fixarea gînjurilor (= nuiele de mesteacăn pîrlite şi răsucite)" (Gl) (< turc. *paianta*); *sal* „plută mare care mergea altădată pe Siret" (Gl) (< turc. *sal*); *zaviţ* „şeful unei lucrări de exploatare forestieră, al unei echipe de lucrători la pădure, iar în trecut intermediar între lucrători şi proprietari" (PG) (< turc. *zabit*).

Termenii care urmează există şi în limba turcă, dar aici ei provin fie din neogreacă, fie din italiană sau din alte limbi. Ei au pătruns în mai multe limbi din Peninsula Balcanică. Cu excepţia termenului *dragomán* „conducător al unei lucrări de exploatare forestieră, şef al unei echipe de plutaşi, intermediar între lucrători şi proprietar (în trecut)", toţi ceilalţi aparţineau la început terminologiei marinăreşti, denumind părţi de corabie. În secolul al XVIII-lea la Galaţi se construiau corăbii turceşti cu lemn din Moldova [4]). La fel şi în primele decenii ale secolului următor. Aşa se explică de ce locuitorii din satele anchetate, ca de altfel din toate satele văii Bistriţei, întrebuinţează şi astăzi pentru diferite sortimente lemnoase termeni care la origine denumeau anumite părţi ale navelor. În această situaţie se află cuvinte precum: *catárg* „trunchi de brad lung de 27—30 m" (< ngr. κατάρτιον); *galión* „trunchi de brad lung de la 30 de metri în sus" (< ital. *galeone*, ngr. γαλεώνι, turc. *kalion*, cu sensul de „corabie de război"); *pălimár* „odgon gros de tei sau de cînepă, care servea înainte la ancoratul plutei de *cazîc*" (< turc. *palamar*; termenul există în alb., sîrb., bg., ngr., ital. etc.); *schélă* „loc pe malul apei unde se construiesc sau se ancorează plutele" (< ital. *scala*, prin intermediul turcesc, neogrecesc etc.); *trinchét* „lemn rotund avînd între 2—4 m^3" (< ital. *trinchetto* „catart", prin intermediul turcesc sau neogrecesc).

În localităţile de care ne ocupăm au fost înregistrate şi următoarele cuvinte care, indiferent de originea lor, amintesc de o tehnică învechită în lucrul la pădure: *boinóc* (sau *poinóc*) „cui gros de lemn bătut într-un butuc din plută, de care se anina *ciocîrlia* şi se ancora pluta la mal" (Cl) (cf. rus. *proboinik* „priboi de găurit", *probiti* „a străpunge, a găuri"); *căpătîi* „tablă la plută"; *chíngă* „lemn pus de-a

4) V. *op. cit.*, [2]) p. 20.

curmezişul pe capetele butucilor dintr-o tablă de plută, în partea din faţă" (IA); *ciocîrlie* „legătură din nuiele pîrlite şi răsucite, cu ajutorul căreia se lega altădată pluta la mal" (≪ *cioacă* „trunchi cu rădăcinile unui copac scos din pămînt + suf. *-îrlă* + *ie*); *gînj* „nuia de mesteacăn pîrlită şi răsucită, servind la legatul buştenilor dintr-o plută"; *iápă* „cui de lemn într-unul din butucii plutei, în care se agăţa *ciocîrlia*"; *ţenchi* „idem".

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd exploatările forestiere încep să capete o mare amploare în munţii Moldovei, o dată cu dezvoltarea capitalismului, în terminologia acestei profesiuni îşi fac loc noi cuvinte oglindind realităţile determinate de noua conjunctură economică a regiunii şi a ţării. Pentru a vedea modul cum s-a dezvoltat capitalismul în această ramură de producţie, poate fi consultată cu folos lucrarea mai veche a lui M. Anania, *Pădurea Tarcău* [5]. Autorul se ocupă de exploatările forestiere de pe domeniul Tarcău. Situaţia de aici este concludentă pentru întreaga regiune a Bistriţei. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, întreprinderile forestiere din regiune aduc, o dată cu maşini perfecţionate, şi lucrători sau tehnicieni specialişti în munca de exploatare la pădure. Printre aceştia şi-au cîştigat o adevărată faimă fraţii Giacomuzzi, italieni din Tirol, care au introdus pe această vale unelte noi, de pildă *ţapinele*, au construit primele scocuri sau jilipuri pentru transportat buştenii de pe munte, au introdus ferăstrăul de tip *veneţian*, cum spune M. Anania, *op. cit.*, p. 325. Unul din aceşti fraţi, Virgiliu Giacomuzzi, avea, pe la 1900, în antrepriză domeniul Bicaz. Interesante sînt datele furnizate de un alt articol apărut tot în «Revista pădurilor», din anul 1903, scris de Gh. D. Bielinschi [6]. Se vorbeşte acolo de existenţa unui funicular care pleca de la poalele Ceahlăului pînă la maşinile din Valea Pîntecului, unde buştenii erau transformaţi în „marfa germană, engleză..." (p. 166). De asemenea pe la Bicaz trecea un uluc care aducea lemne tocmai din „ţara ungurească".

Lucrătorii italieni sezonieri au încetăţenit în satele de pe valea Bistriţei o serie de cuvinte tehnice speciale, pe care le folosesc şi astăzi muncitorii romîni. Tot acum terminologia în discuţie se îmbogăţeşte prin pătrunderea unor elemente de origine germană, maghiară sau ucraineană, precum şi prin impunerea unor neologisme din limbajul tehnicienilor şi inginerilor silvici romîni. Se constituie astfel *cel de-al doilea* şi cel mai important *strat terminologic*.

Elemente italiene. De origine italiană sînt termeni precum *şprángă* „sîrmă groasă, uneori împletită, cu ajutorul căreia se leagă pluta la mal" (< ital. *spranga* „idem"); *a ştronţa*, „a rotunji capetele unui trunchi cu toporul, pentru a evita crăparea lui în timpul mersului pe uluc la vale", *a se ştronţa* „a se lovi cap în cap (despre două trunchiuri)" (< ital. *stronzare*); *a tapá* „a face cu toporul o aşchie în trunchiul unui copac înainte de a-l tăia cu beschia", *tápă* „tăietură în trunchiul unui copac" (cf. ital. *tappo*); *tasón* „locul de la capătul de jos al ulucului

---

5) «Revista pădurilor», anul XIX (1900), p. 193—216; 289—338.
6) «Rev păd.», anul XVIII (1903), p. 164 urm., articolul *Civilizaţie, progres...*

unde se adună buștenii dați la vale pe uluc" (< ital. *tasso* „grămadă"; cf. fr. *tasser* „a îngrămădi", *tas* „grămadă"); *țapín(ă)* „unealtă folosită de lucrătorii la pădure și de plutași la manipularea buștenilor" (< ital. *zappa*, carint. *zappin*, slov. *capin*).

Alături de acestea, se numără și o serie de interjecții sau semnale pe care lucrătorii forestieri le folosesc la manipularea trunchiurilor sau pentru a asigura buna funcționare a ulucului de transportat buștenii de pe munte. Asupra semnificației și etimologiei fiecăreia dintre ele vom reveni mai încolo. Ne mulțumim deocamdată numai cu înșirarea lor: *báinia-báinia!*, *bizúnia!*, *gárga!*, *marína!*, *ména-ména!*, *ohí!*, *tiára-tiára!*, *tíra!*, *várda!*, *vólta!*.

Elemente germane. O mare parte din inovațiile tehnice din domeniul forestier se datoresc și lucrătorilor de limbă germană, unii din ei stabiliți definitiv în țara noastră, alții veniți numai pentru un anumit timp ca angajați ai diferitelor întreprinderi capitaliste. Cele mai multe dintre elementele germane ale terminologiei forestiere trebuie explicate prin influența vorbitorilor germani din nordul țării noastre, din Bucovina sau Maramureș, precum și din Ardealul propriu-zis. Cele cîteva elemente de origine săsească (*cioflînc*, *jcágăr* etc.) au putut pătrunde în regiunea anchetată cu mult înainte de epoca de care ne ocupăm. Probabil că unii termeni germani din graiurile populare ar putea fi explicați și prin influența limbajului tehnicienilor și inginerilor silvici.

O discuție aparte merită influența pe care au putut s-o exercite acei lucrători veniți în munții noștri la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru din Carintia, Tirol și Craina. Oamenii din satele anchetate le spun *gráineri* sau *cráineri*, desigur după numele provinciei Craina de unde proveneau. În Craina, alături de sloveni, locuiesc și numeroși germani. De asemenea se vorbește aici, precum și în Tirol, limba italiană (și retoromana). În această regiune păduroasă s-a constituit, prin munca în comun la pădure a unor oameni de diferite origini, un sistem de semnalizare alcătuit din cuvinte de origine italiană (v. mai sus), germană sau slovenă. Acest sistem a fost apoi transplantat și în munții noștri. Elementele germane din acest sistem trebuie explicate mai degrabă prin limba vorbită de acei lucrători germani din Alpii Carnici, vestiți specialiști în munca la pădure.

Ca și în cazurile precedente, pentru a ilustra puternica influență germană asupra terminologiei forestiere, vom înșira cîteva cuvinte cu o mare circulație în regiunea anchetată: *clúpă* „unealtă cu ajutorul căreia se determină volumul trunchiurilor" (< germ. *Kluppe*); *flúdăr* „tablă alcătuită din butuci, fixată cu un capăt pe canalul numit *șlaiț*, iar cu celălalt lăsat liber pe apă, un fel de prelungire a *șlaițului*, avînd menirea de a ajuta pluta, care vine cu viteză din baraj (*hait*), să se înscrie în curentul de apă al rîului" (Gl, IA) (< germ. *Fluder* „scoc la moară"); *gadaráie* „un fel de cerdac la baraca lucrătorilor forestieri originari din Borșa (Maramureș) (< germ. *Catter* „parmaclîc" + suf. *-ei*); *leáfă* „lopată la cîrma plutei" (< germ. *Löffel* „lopată"); *pláncă* „uluc simplu din scînduri, construit în mod provizoriu pe o rîpă, pentru

transportat buşteni" (< germ. *Planke* „scîndură", *planken* „a îmblăni cu scînduri"); *raiá* „lemn rotund, lung între 20—22 m" (Cl) (< germ. *Rahe*); *riz(ă)* „canal, uluc pentru dat buştenii de pe munte la vale" (< germ. *Riese*); *şláidăr* „construcţie din butuci groşi, cu un capăt prinşi de mal şi cu celălalt lăsat liber pe apă, avînd menirea de a feri plutele de izbituri" (PG) (< germ. *Schleuder*, *schleudern* „a arunca, a azvîrli"); *şláiţ* „canalul prin care iese apa din hait şi o dată cu ea şi plutele" (< germ. *Schleuse* „zăgaz, stăvilar, ecluză"); *vécsăl* „ramificaţie la uluc, locul unde se întîlnesc două sau trei ulucuri sau unde se ramifică o linie de cale ferată forestieră" (< germ. *Wechsel*).

Iată acum şi cîteva interjecţii sau „comenzi" de origine germană, care stau în sistemul de semnalizare alături de cele italiene sau slovene: *abáuf!*, *contrafúx!* şi *fux!*, *fórverţ!*, *şpiţ!*, *şiba!*.

Elemente ucrainene. În terminologia profesiunii de care ne ocupăm există un număr relativ mic de elemente slave de dată recentă, care au putut pătrunde fie de la lucrătorii ucraineni, fie de la cei sloveni veniţi din Craina. Dată fiind marea asemănare dintre limbile slave, este uneori foarte greu de spus despre unele cuvinte dacă sînt ucrainene sau slovene (în cazul nostru). Poate că unele din elementele slave din sistemul de semnalizare, cum sînt *palúga!*, *drécea!*, să fie de origine slovenă. Despre un cuvînt ca *ocináş!* „tatăl nostru", cu care se dă seara încetarea lucrului, este greu de spus cărei limbi slave i se datoreşte. Unele elemente ucrainene pot fi însă mai cu uşurinţă identificate. Ele au pătruns de la lucrătorii forestieri sezonieri ucraineni în primul rînd de la lucrătorii forestieri huţuli), mai numeroşi în satele din nordul ţării. Iată cîteva exemple: *boc* „tablă la plută, a doua sau a treia tablă la plută, cînd pluta este alcătuită din trei table" (Cl, Gl) (<ucr. *bocor* „plută"); *corován* „trunchi de brad curăţit de crengi dar necojit; de obicei i se lasă vîrful netăiat, pentru ca seva din el să se tragă în frunze. Coaja se usucă şi se lipeşte de lemn atît de tare, încît numai prin cioplire poate fi înlăturată" (Bh, PG) (cf. ucr. *kora* „scoarţă", *korávyj* „aspru, scorţos"); *húzăr* „capătul gros al unui trunchi" (<ucr. *huzer*); *puríf* „un fel de prag în curmezişul apei, de la maluri pînă aproape de mijlocul ei; *firul apei* se lasă liber astfel ca să poată trece plutele" (ucr. *porih* „prag"). Sînt cunoscute şi cîteva „semnale" ale lucrătorilor forestieri care cuprind elemente ucrainene sau slave, în genere: *(várda) crivúla!*, *vîrşánu!* sau *(varda) vîrşánul!*, *ocináş*, apoi *drécea!*, *(ohi) drécea!*, *palúga!*, care pot fi de origine slovenă.

Elemente maghiare. Zona viitorului lac de acumulare al hidrocentralei „V. I. Lenin" de la Bicaz se află, din punct de vedere lingvistic, într-un strîns contact cu Ardealul. Ca urmare a acestui fapt, numeroase elemente de origine maghiară pot fi întîlnite în graiul oamenilor de aici. În terminologia forestieră această influenţă nu este totuşi prea puternică. Pot fi amintite următoarele cuvinte: *captár* „coajă de brad, care se pune uneori pe unele adăposturi provizorii în munte" (Bh) (<magh. *Kaptár*); *călădău* „lemn pus de-a curmezişul pe prima tablă a plutei" (cf. magh. *koloda* „trunchi"); *foltău* „coajă lungă de brad folosită la acoperitul colibelor" (<magh. *folt* „fâşie, zdreanţă", cu suf.

-ău); *háit* „zăgaz, stăvilar pentru reglementarea debitului necesar de apă pentru plutărit" (cf. magh *hajtani* „a mîna"); *támos* „lemn scurt care se pune sub călcîiul ţapinei ca sprijin la ridicat buştenii" (Gl) (<magh. *tamasz*); *răcoánţă* „drug de fier prins vertical pe perinocul vagonetului de cale ferată sau la remorci, un fel de ţepuşă (ca la sanie), avînd menirea de a susţine buştenii încărcaţi" (Cl, PG) (<magh. *rakonca* „idem").

Neologisme din limbajul tehnicienilor silvici. În materialul adunat din satele anchetate există un număr destul de mare de termeni neologistici, pătrunşi, desigur, în graiurile populare datorită prestigiului limbii literare, vorbită de inginerii şi tehnicienii silvici. Astfel se explică folosirea curentă de către lucrătorii forestieri şi plutaşi a unor termeni ca: *acord* (în expresia *muncă în acord*), *a ancora* (pluta la mal), *antreprenor* (cu variantele *antîpinor* sau *întîmpinor*), expresia *arbore cursă* „copac pregătit anume pentru prinderea şi distrugerea insectei numite ştiinţific *bostrichus typographus*" (localnicii (Gl), îi spun *bostriţă*), *a asorta* (sau *a sorta*) „a alege lemnele după dimensiuni pentru construirea unei plute", *bailón* „stîlp puternic care susţine ulucul de transportat lemnele" (<fr. *bâillon*), *baracă*, *baraj*, *canal*, *echipă*, *manipulant* „conducător de exploatare forestieră", expresia *piaţă de experienţă* (Cl) „porţiune de pădure căreia i se calculează volumul mediu şi serveşte ca unitate de apreciere pentru restul pădurii", *plantaţie* (cu variantele *plîntaţie* şi *împlîntaţie*), *remorcă*, *sonetă* „berbece de bătut parii la întăriturile făcute de-a lungul rîului pe care se plutăreşte" etc.

În ultima vreme, o dată cu perfecţionarea mijloacelor tehnice şi cu reorganizarea muncii la pădure, terminologia de care ne ocupăm s-a îmbogăţit cu noi elemente lexicale. S-ar putea vorbi, în ciuda numărului restrîns de cuvinte, de cel *de-al treilea strat terminologic*, mai cu seamă că numărul acestor elemente de dată recentă este într-o continuă creştere, o dată cu permanenta perfecţionare a tehnicii forestiere. Iată cîteva exemple din această categorie: *combinat* (forestier), *responsabil* (de plutaşi), *brigadă* „echipă de lucrători forestieri", *catéu* „tractor special, folosit la desfacerea *închisorilor* de plute sau pentru tîrît buşteni", expresia *echipă fulger* (alcătuită din lucrători care au obligaţia de a veni în ajutorul plutaşilor cărora li s-a oprit pluta pe parcurs). Majoritatea acestor cuvinte nu caracterizează strict vorbirea lucrătorilor forestieri, ci ele sînt comune şi altor terminologii profesionale, uneori fiind chiar termeni general cunoscuţi.

După aceste consideraţii asupra formării terminologiei forestiere şi a influenţelor străine mai puternice, vom trece acum la prezentarea materialului lexical ţinînd seama de procesele mai importante de muncă ale acestei ramuri de producţie. Uneori vom nota şi termeni oarecum cunoscuţi, din cauză că lucrarea de faţă tinde să consemneze cît mai multe cuvinte dintr-o regiune ai cărei locuitori vor trebui să-şi părăsească locurile de baştină. Pentru cercetătorii de mai tîrziu, atestarea unor cuvinte, a unor fapte lingvistice, va fi de un real folos.

Într-un prim capitol vor fi grupaţi termenii care se referă la acţiunea de doborîre a buştenilor, la transportul lor pe uluc etc. Vor in-

tra, aşadar, termenii care ţin de munca la pădure. Apoi vor urma cuvintele folosite de cei care transportă trunchiurile din pădure la fabricile de cherestea sau la gaterele de apă, fie cu ajutorul vagonetelor de munte, fie cu camioanele sau căruţele, dar mai cu seamă cu plutele. În sfîrşit ne vom ocupa de cuvintele folosite la prelucrarea lemnului. Întrucît în zona viitorului lac de acumulare al hidrocentralei de la Bicaz această operaţie se reduce doar la confecţionarea de scînduri cu ajutorul gaterelor, ne vom opri numai asupra terminologiei acestei instalaţii. Chiar şi în acest caz nu vor fi discutaţi termenii tehnici caracteristici marilor gatere sau instalaţii industriale (de fapt, în zona noastră nici nu există aşa ceva) şi nici termenii care denumesc părţile gaterului ţărănesc comune cu cele ale altor instalaţii de apă, cum ar fi *lătocul* de la moară (întîlnit şi la piuă sau la gater). Aceşti termeni vor trece în capitolele referitoare la aceste instalaţii.

Ca orice grupare care ţine seama de criteriul semantic, şi aceasta pe care o prezentăm acum ridică unele dificultăţi, atîta vreme cît un cuvînt, avînd mai multe sensuri, poate fi trecut în mai multe categorii deodată. În acelaşi timp, unii termeni sînt întrebuinţaţi atît în munca la pădure, cît şi la transportul cu plutele sau chiar la gaterul de apă. Cu toate acestea, existenţa unor faze distincte în cadrul întregii munci forestiere e indiscutabilă.

A. *Munca la pădure*

P ă d u r e a. Ca şi în alte regiuni ale ţării, şi în zona de la Bicaz locurile acoperite cu arbori sînt denumite cu substantive colective care indică soiurile de copaci ce cresc pe ele. Un loc acoperit cu brad poartă numele de *brădet* (Hn), unul pe care cresc fagi se cheamă *în făgărie* (Cl). Menţionăm apoi cuvinte ca *mestecăniş, tufiş* „loc acoperit cu aluni (sau *tufe*), aluniş" (Cl), *afiniş*, unde cresc afine, *ariniş, buhăşime* „loc acoperit cu brazi mici, închirciţi, numiţi *buhaşi*". Pentru toţi aceşti termeni, să se compare hărţile 595, 601, 602, 604 din ALR, II (serie nouă).

Pentru „pădure tînără şi deasă" se foloseşte cuvîntul *sîhlă* sau sau *sîhléte*. Există şi derivatul adjectival *sîhlós,-oásă*. Limitele unei păduri sînt marcate cu ajutorl *bórnelor* sau a *ciúhelor* (Gl). Primul termen provine din limbajul tehnicienilor silvici. Pentru al doilea (< germ. *Scheuche* „momîie, sperietoare"), vezi «St. cerc. şt.», VI, Iaşi, 1955, p. 235–238.

E x p l o a t a r e d e p ă d u r e. Vom grupa aici cîţiva termeni al căror sens se referă la operaţiunile preliminare tăierii unei păduri şi la denumirile date terenurilor care urmează a fi despădurite. Înainte de a începe tăiatul, *pădurea se marcă* (Gl), adică se însemnă cu toporul sau cu un ciocan special arborii care urmează a fi doborîţi. Pentru determinarea volumului lemnos al unei păduri ce urmează a fi defrişată, se practică, în ultimul timp, procedeul numit *piaţă de experienţă* (Gl) sau *piesă de esperienţă* (Cl). Pădurea poate fi tăiată *cu rasu*, adică pînă

la ultimul copac, sau parțial, cîte un brad doborît la trei lăsați. În ultimul caz, parcela de pădure poartă numele de *mărcătúră*, pentru că arborii care se vor tăia sînt mai întîi marcați cu un ciocan. La Cl, despre o asemenea tăiere se spune că-i făcută *înțărcălát*. Copacii însemnați cu toporul se mai numesc și *ciopláși* (Cl).

Exploatarea de pădure poartă numele de *parchet* în toate satele anchetate. Sinonim cu el este *bolotău* (IA). În timpul lucrului, parchetul se împarte în mai multe fâșii, fiecare purtînd numele de *pórție* (Bh, Cl, Gl, IA), *parcélă* (aceleași localități) sau *plásă* (PG).

Soiuri de conifere. Se cunosc în satele anchetate următoarele specii de brad: *brad alb*, *molíft*, numit și *brad molid* (PG, Cl), *brad luc*, care are *cetina lungă și albicioasă*. Uneori *luc* este sinonim cu *pin* (IA) (pentru etimologie, cf. Berneker, *Sl. etym. Wörterb.*, p. 742, sub *luča*). O specie de conifer pe cale de dispariție este *tisa* (Cl, GL, PG). Consemnăm și termenul *jneápăn*, cu forma *jnépăr* -pl. *jnéperi* (PG), sau *jnápi, jnapáni* (Cl), probabil printr-o confuzie cu cuvîntul *jnapan*, care are cu totul alt sens. Aceluiași arbust i se mai spune și *ípir* (Cl) sau *íniper* (Gl). La PG, *ípirul* este cunoscut ca un „brad țepos din ale cărui fructe se face rachiu". Termenul a pătruns recent în graiurile populare, căci lat. *juniperus* a devenit *jneápăn*. O specie aparte de conifer este *crínul*, „brad *cu cetina plîngătoare*", cum ni s-a spus (la IA), precum și *tămîierul*, „un soi de brad *cu scoarța ca la cireș, care sloboade tămîie*" (PG).

Adăugăm și cîțiva termeni referitori la aspectul exterior al arborilor. Un brad mic, închircit, poartă numele de *buháș*, altul care are tulpina desfăcută în două sau mai multe brațe se numește *îngemănat* sau *brad cu feșnic* (PG). Dacă-i găunos, cu inima mîncată, putredă, i se spune *bortár*, *știubéi*, *brad stupós*, *brad bortós*, *iescár* sau *lemn atacat*. Un brad uscat din picioare este denumit *cioáblă* (Cl), *ciómp* sau *ciúng* (Cl). Arborele atacat de insecta numită *bóstriță* se numește *muscár*.

Organizarea muncii la pădure. Lucrătorii forestieri sînt organizați în *echipe* sau *brigăzi* de cîte 4-8 oameni. În trecut aceste grupuri se numeau *céte*. Ele ascultau de un *dragomán* sau de *zavíț* (PG). Ultimul cuvînt e rar folosit în zona de care ne ocupăm. În schimb termenul *dragomán* este des întrebuințat. Alături de el se folosesc cuvintele *antreprenor* (*întîmpinor*, *manipulant*, *șef de pîrău* sau *șef de sector*).

La pădure, oamenii locuiesc în colibe numite *súrle* sau în *barăci*. Este cunoscută în regiune baraca numită *borșeneáscă*, construită de lucrătorii maramureșeni originari din localitatea Borșa. Acest adăpost are ca trăsătură caracteristică o gaură rotundă, mare, în acoperișul circular, pentru că această construcție este rotundă. Prin această gaură iese fumul de la focul făcut direct pe pămînt, în mijlocul barăcii. Lucrătorii din Maramureș numesc această deschizătură circulară *șofréică*. Sub forma *juvléică*, cuvîntul a fost înregistrat și în zona noastră (Cl, PG) (e un derivat de la *șopru* > *șofru* + suf. *-éică*). *Baraca borșănească* are la intrare un fel de cerdac, de parmaclîc, cunoscut sub numele de *gadarádie* sau *ghidărádie*.

În timpul zilei, cînd lucrătorii sînt la muncă, în baracă rămîne un copil de 12-14 ani, numit *cáiman* (Bh, Cl, PG), *cúhăr* (Bh), *focár* sau

sócaci (Bh), care întreţine focul, pregăteşte mîncarea, face curăţenie în încăpere. Lucrătorii forestieri numesc alimentele pe care le primesc de la magazia unităţii unde-s angajaţi *magazín: am luat magazinul.*

Uneltele tăietorilor de lemne. Cu un singur termen, unelte ca *toporul, ţapina, beschia* sau *joagărul* sînt numite *sarsámuri* (< magh.). Ţapina are un vîrf ascuţit numit de lucrători *şpiţ* (<germ. *Spitz*), iar partea unde se introduce coada de lemn se cheamă *călcîi*. Sub ţapină, cînd se ridică buşteni, lucrătorii pun un căpătîi de lemn numit *támoş*, (*tamîs*) (Gl), sau *ciotóc* (Cl). Cu ajutorul lui, spunea un lucrător din Cl, *ai cîntar la ţapină cînd mişti butucul.* Printre *sărsamuri* trebuie trecute şi *răzúşul* „fier cu care se cojesc copacii", *pénele* folosite la despicatul trunchiurilor, *potcoávele* care se prind de încălţăminte în timpul iernii, cînd e prea mare gheţuş. Sînt cunoscute nişte potcoave numite *italieneşti* (IA), alături de *ţapinele italieneşti marca două chei* (IA).

Copac doborît. Munca de tăiere a unui copac cunoaşte mai multe momente. Prima dată copacul *se tapează* sau *se talpează*, adică i se face cu toporul o tăietură la rădăcină, în partea unde trebuie să cadă, de obicei înspre deal. Tăietura poartă numele de *tápă* sau *háşchie* (Cl). Pentru „a tapá" se cunosc şi sinonimele *a încreştá* (PG) sau *a tăia áşchie* (Gl). Operaţia tăierii crengilor este denumită prin verbele *a cepurí* (derivat de la *cep*) sau *a ciontá* (Cl). Sinonimul *a cești*, de origine ucraineană,[7]) nu-i cunoscut în zona Bicazului.

După ce au fost doborîţi, buştenii sînt rotunjiţi cu toporul la capătul cel gros, la *húzăr*. Se spune atunci că se *olăreşte* lemnul la capăt (adică se face ca o oală) sau că *se teşeşte* (Gl). Cînd buşteanul care a fost doborît se lasă mai mult timp cu vîrful (*spicul, crucea*) netăiat şi cu coaja pe el, un asemenea trunchi poartă numele de *corován*. Lemnul *jupit în corovan* e de calitate superioară. I se spune şi *rizonánt* (Gl).

Pentru „sevă de brad" se cunosc sinonimele populare *mîjă, mîzgă* şi *zămărie*. Seva de paltin, care este dulce şi se bea, poartă denumirea de *muşteredáţă* (Cl). Sînt demne de reţinut denumirea de *urs* dată unui brad necojit (IA) şi expresia *a tăia pădurea în urs*, folosită în legătură cu tăierea unei păduri în timpul iernii, cînd, din cauza îngheţului, bradul nu poate fi cojit.

Partea mai groasă a unui trunchi poartă numele de *húzăr, botán* sau *turpínă*. Unii brazi bătrîni au aproape de pămînt, în lungul tulpinei, nişte vine groase, umflate. Ele alcătuiesc ceea ce se cheamă *rochia bradului* (BG). Copacului căzut cu tulpina la vale i se spune *botán, huzureán* sau *turpinár*, iar celui cu vîrful la vale, *vîrşán* sau *vîrván*.

Ulucul. Acesta este termenul cel mai folosit în regiune pentru a denumi canalul prin care se transportă buştenii de pe munte în vale. Muncitorul de la uluc este numit *ulucár*, iar acţiunea făcută de el se exprimă prin verbul *a ulucărí*. Ulucul este alcătuit din butuci groşi, cioplişi, care se sprijină pe nişte *căsói* sau *ciúturi* (un fel de picioare ca la pod). Porţiunea dintre două *căsói* se numeşte *raclă de uluc*. Butucii de pe fundul ulucului, aşezaţi pe aceste *ciúturi* sau *căsói*, alcătu-

7) Vezi V. Arvinte, *op. cit.*, 2) p. 56.

iesc *ínima ulúcului* (Cl), *pînza ulúcului* sau *podeáua*. Butucii mai groşi de pe margine se cheamă *mărginárı*, *mărgináşi*, *víre* (sg. *víră*), *lăturáşi*, *biléri* (IA), *argéle* (sg. *argeá* sau *argícă*). La coturi, unde buştenii care vin la vale lovesc cu putere şi pot sări din uluc, se pun trei *argéle* una peste alta. Ele poartă numele de *taráz* (Gl, Cl). *Argélele* sînt sprijinite de nişte lemne numite *bailoáne* (< fr. *bâillon* „stîlp, proţap"). La rîndul lor, aceste *bailoáne* sînt sprijinite de *andréle* (sg. *andreá*) sau de *iópuri* sau de *contrafişuri* (Bh). Între *căsoáie* şi restul ulucului se află un lemn numit *tres*, pe care se sprijină *pînza ulúcului*. Termenii aceştia sînt adeseori confundaţi de subiectele anchetate.

Pe fundul ulucului, pentru a se micşora viteza buştenilor, se pune o placă de fier cu mai mulţi colţi, numită *clísă* (cf. s.-cr *klîs*, la Bernekker, *op. cit.*, p. 520), *mîţă* sau *şpánţă de fier* (PG). Cînd se pune un singur cui de fier mai gros, el poartă numele de *germán* sau *neámţ*. La Buhalniţa, cuvîntul *germánă* denumeşte o placă de fier cu un singur cui, prinsă pe fundul ulucului. Informatorul din P. Grinţieşului explica denumirea de *germán* sau *neámţ* dată acestor obiecte prin faptul că mai întîi procedeul a fost adus de lucrătorii germani la Cîrlibaba, către izvoarele Bistriţei, şi de aici s-a răspîndit pe întreaga vale. Un alt dispozitiv pentru micşorarea vitezei lemnelor care vin pe uluc este aşa-numitul *urs*, alcătuit dintr-un butuc greu, prins cu un capăt de o margine a ulucului şi cu cealaltă sprijinită pe marginea opusă, pe sub care trecînd buştenii se freacă şi-şi încetinesc viteza.

Locul de la capătul de sus al ulucului, unde se adună trunchiurile înainte de a fi date în vale, e numit *bofîntău* sau (*bofîltău*) (Cl) sau *parcánă* (IA, PG).

De-a lungul ulucului stau, din loc în loc, *santinélele* sau *póştele* (< germ. *Posten* „santinelă"), care au obligaţia de a anunţa eventualele stricăciuni produse în timpul lucrului sau de a transmite în sus sau în jos diferitele „comenzi" sau „semnale". Cel care îngrijeşte ulucul se numeşte *şoibár*, *şaibár*, *şubár* sau *şoáibă*. În timpul verii, acesta are grijă să toarne apă pe uluc, să-l *şpriţuiáscă* sau *să-i dea şpriţ* (< germ. *spritzen* „a stropi").

„Comenzi" şi „semnale" în munca la pădure. Lucrătorii forestieri romîni posedă un adevărat sistem de interjecţii-semnale prin care se anunţă efectuarea unor anumite operaţiuni în procesul transportului buştenilor. Unele interjecţii se folosesc la manipularea trunchiurilor cu ajutorul ţapinelor, în timp ce altele se strigă de-a lungul ulucului de către *santinele* sau *poşte*. Aproape toate aceste cuvinte sînt de origine străină.

Din prima categorie fac parte: *fórverţ!* „comandă prin care se anunţă împingerea buşteanului înainte cu ajutorul ţapinelor" (< germ. *vorwärts* „înainte"); *fux!* „comandă prin care se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să mişte lemnul cu ţapinele de la capătul cel gros", (şi *contrafux!* „comandă prin care se anunţă că doi lucrători din echipă trebuie să înfigă ţapinele în pămînt, pentru a împiedica rostogolirea trunchiului la vale") (cf. germ. *Fuchs*, vb. fuchsen); *marína* „comandă prin care se anunţă învîrtirea buşteanului pe loc"; *páis!* „comandă prin care

se anunţă lucrătorii, aşezaţi de o parte şi de alta a lemnului, să-l salte de la pămînt cu vîrful ţapinelor, mişcînd toţi deodată aceste unelte, astfel încît trunchiul înaintează în lungul lui" *palúga!* „comandă prin care se anunţă introducerea ţapinelor sub buştean, după care lemnul este săltat de întreaga echipă" (<s.-cr. *paluga* „drug, manivelă"); *şiba!* (sau *şúba!*) „comandă prin care se anunţă împingerea lemnului de la capătul rămas în urmă" (<germ. *schieben* „a împinge", *Schub* „împingere, îmbrîncitură"); *şpiţ!* „comandă prin care se anunţă rostogolirea buşteanului cu vîrful ţapinei, numit şi *şpiţ* (<germ. *Spitz* „vîrf"); *vólta!* (sau *hei, vólta, uăi!* - Gl) „comandă prin care se anunţă rostogolirea trunchiului cu ajutorul ţapinelor".

Din a doua categorie (semnale folosite de-a lungul ulucului) fac parte: *abáuf!* (cu variantele *báuf!* sau *boáf!* „semnal prin care se anunţă că s-a produs vreo stricăciune pe uluc şi e nevoie să se înceteze lucrul"; cînd continuarea lucrului ar cauza pericole de moarte, se strigă *báuf bizúna!* (sau *bizúnia, vizúna*) (<germ. *aufheben*, la imperativ *hebe auf!*; pentru *bizúna*, cf. ital. bisogno); *báina-báina!* „semnal prin care se anunţă îngrijitorul ulucului să toarne apă pe uluc, în timpul verii, pentru ca trunchiurile să alunece mai uşor la vale" (din ital. *bagnare* „a uda, a stropi"); *dréce-dréce!* „semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc, atunci cînd e nevoie să se pună în ordine materialul lemnos de la gura ulucului, în vale" (<s.-cr *drašavati, drešiti*); *húia!* „ semnal prin care se anunţă încetarea lucrului la amiază sau seara"; *gárga!* (şi *cárga!*) „semnal prin care se anunţă lucrătorii de la capătul de sus al ulucului că pot să dea drumul lemnelor la vale" (<ital. *caricare* „a încărca"); *ména-ména!* „semnal prin care se anunţă că trebuie date mai multe lemne pe uluc, pentru că treaba merge bine" (<ital. *menare* „a mîna, a face să meargă"); *ohí!* (sau *hohí!*) „interjecţie prin care se anunţă că s-a înţeles semnalul dat anterior"; *tiára-tiára!* „semnal prin care se anunţă îngrijitorul ulucului să toarne, în timp de iarnă, pămînt ars pe uluc pentru că lemnele vin cu prea mare iuţeală" (<ital. *terra* „pămînt"); *ocináş!* „semnal prin care se anunţă, seara, încetarea lucrului pe uluc" (<slav. *otče naš* „tatăl nostru"); *várda!* „semnal prin care lucrătorii de pe munte anunţă pe cei din vale să fie atenţi că vin buşteni pe uluc"; există şi următoarele expresii: *várdo bilánu!* „atenţie, vine un lemn greu pe uluc", *várdo vîrşánu!* „atenţie, vine un lemn cu vîrful înainte", *várda vîrvánu!* „idem", *vîrşán!* sau *vine vîrşánu uăi!* „idem", *várda crivúla!* „atenţie, vine un lemn strîmb pe uluc" (<ital. *varda*, lit. *guarda[re]*; *crivúla*, din sl. *krivъ* „strîmb", ucr. *krivúlja* „lemn strîmb").

Alte mijloace de transportat buştenii. În afară de uluc, care se construieşte numai acolo unde sînt exploatări întinse, se folosesc şi alte procedee pentru scoborît trunchiurile de pe munte. Dacă, de pildă, acolo unde s-a tăiat o pădure există un pîrău, un fir de apă cu pantă mare, atunci lemnele pot fi date pe dînsul în vale. Unui astfel de pîrău cu o pantă puternic înclinată i se spune *fugár* (IA). Pentru „pantă", „loc înclinat", consemnăm şi termenii populari *hreápă, oblînc* (IA), *ţăpchiş* sau neologismele *versánt, loc forţát, loc accidentát,*

auzite la lucrători din P. Grinţieşului. Uneori, pentru ca lemnele să nu se oprească în mersul lor pe pîrău la vale, se fac unele lucrări de amenajare, punîndu-se scînduri pe margine sau, cum spun subiectele anchetate, acum *se face plancă pe pîrău, se plăncuieşte pîrăul*. Termenul *pláncă* are şi sensul de „uluc construit pe o coastă de munte (<germ. *Panke* „scîndură", *planken* „a îmblăni cu scînduri").

În lipsa unui pîrău sau a unei pante mari, pe care buştenii pot veni aproape singuri la vale, transportul se face cu ajutorul boilor sau cailor. Parchetul unde se poate folosi acest mijloc de transport se cheamă *loc de boi* (PG). Buştenii sînt legaţi de tînjala vitelor cu ajutorul *cioflîncului*. Acesta este alcătuit dintr-un lanţ cu o verigă mai mare numită *ză* (pl. *zăle*), în care este introdus un cui gros de fier numit *fîrgău* (pl. *fîrgăie*) sau *furgău*. În localitatea Călugăreni i s-a spus *vîrtej*, aici *furgău* avînd sensul de „lanţ prevăzut cu o verigă mai mare, în care se bagă *dreáva* (=ceatlăul), ca să se strîngă lemnele pe car". Termenul *cioflînc* este de origine săsească (v. *D. Acad.*), iar *fîrgău* de origine maghiară (magh. *forgó* „vîrtej"). De acest *fîrgău* este legată o pană de fier numită *pana cioflîncului* (Cl), *pană la cioflînc* (Gl) sau *pană de cioflînc* (PG). Cuiul de fier cu ajutorul căruia se prinde *cioflîncul* de tînjală poartă numele de *crampón*.

În pădure, buştenii se tîrăsc pe un drum numit *patláj* (cf. sl. *podložiti* „a pune, a aşterne"), de-a curmezişul căruia sînt aşezate din loc în loc nişte lemne numite *mîzgari*, care au rostul de a uşura alunecarea trunchiurilor la vale. Dacă nu se pun aceşti *mîzgari*, atunci, cum spunea un informator, *bradul îmbrîncă cu botul în glod*. Acţiunea de aşezare a acestor lemne de-a latul drumurilor de munte se denumeşte cu verbul *a pătlăjí (drum pătlăjit), a mîzguí (drum mîzguit)* sau *a argelá (drum argelat)* (Cl, Gl).

Pentru acţiunea de scoborîre a lemnelor de pe munte, indiferent dacă aceasta se face cu ajutorul ulucului, pe *plancă*, pe pîraie sau cu vitele, se foloseşte, în toate localităţile anchetate, verbul *a corhăní*, derivat de la *corhánă* „rîpă mare, ridicătură de teren". Este de asemenea cunoscut derivatul, nume de agent, *corhănitór* „muncitor care lucrează la scoborîtul lemnelor".

L o c d e s p ă d u r i t. Cînd s-a terminat de cărat lemnul dintr-o exploatare forestieră rămîn pe loc *hréşturi* sau *vreáscuri* (PG) sau *ciúturi* (Gl). Pentru că pe un asemenea loc creşte planta numită *zmídă*, locul se cheamă şi *zmidărie* (Cl). Termenul *curătúră*, ca şi în alte părţi, denumeşte tot un „loc de pe care s-a tăiat pădurea", iar *pîrlitúră*, „locul unde a ars o pădure". Cînd creşte planta numită *şuvár*, locul despădurit se numeşte *parchét şuvár* (Cl). Consemnăm şi pe *răsturnătúră* „pădure doborîtă la pămînt de vînt" (Cl), cu sinonimul său *cládă* (IA).

În ultima vreme se pune în practică măsura de a planta cît mai repede terenurile despădurite. Locul unde s-a efectuat această operaţie, pe care cresc puieţi de brad, se cheamă *împlîntaţie* (adică *plantaţie*).

B. *Transportul lemnului*

Termenii care urmează aparțin celui de-al doilea moment mai important din munca la pădure. Este vorba de transportul buștenilor din pădure la fabrici, către locurile de prelucrare. În zona anchetată nu există astăzi o cale ferată forestieră, care însă, după cum spun localnicii, a existat altădată pe valea Secului, de la poalele Ceahlăului pînă la apa Bistriței. În regiune, cum am arătat mai sus, a funcționat acum vreo 50 de ani și un funicular. Astăzi lemnele se aduc pînă la Bistrița mai mult cu camioanele. De aici ele sînt legate în plute și transportate spre Piatra-Neamț, Bacău etc.

Schela de plute. Locul de pe malul Bistriței unde se depozitează lemnul și se leagă plutele e cunoscut sub numele *schélă*. Aici lemnul se așază mai întîi în *stíve, se stivuiește*. El poate fi *stivuít cadrél*, adică așezat în rînduri în curmeziș, unele peste altele (se spune și *stívă în cadrél* sau *stívă cadríl* (Gl) sau poate fi *stivuit normál* sau *grămádă*. Sub *stive* se pun niște lemne lungi numite *lungoáne*. Schelele sînt situate în locurile unde apa Bistriței merge domol, formînd așa-numitele *dólii* sau *bălți*, unde *apa-i moartă ca-n cofă* (PG).

Amenajarea rîului pentru plutărit. Pentru a menține un debit de apă constant, necesar plutăritului, de-a lungul rîurilor de munte se construiesc diferite *instalții* (PG). Cea mai importantă este *háitul* „stăvilar, zăgaz" (cuvîntul este, probabil, de origine maghiară) sau *șpráițul* (PG). Ultimul termen vine din germ. *Spreize*, care însă înseamnă „proptea". Modificarea semantică s-a produs pe terenul limbii romîne. În bazinul superior al Bistriței, *șpraiț* înseamnă „perete la hait în care lovește apa" sens oarecum mai apropiat de cel originar. Cu cît ne îndepărtăm de regiunea nordică, unde influența germană este mai puternică, termenul apare cu sensuri mai deosebite. În afară de „hait" el mai are și sensul de „canal prin care iese apa din *hait* o dată cu plutele" (Gl). Canalul prin care se scurge apa din hait, numit *șlaiț* (< germ. *Schleuse*) sau *radiér* (PG), se termină jos cu o *ráclă plutitoáre* sau *flútur* (< germ. *Fluder*) „o tablă din butuci fixați cu un capăt de acest canal, iar cu capătul opus lăsați să plutească pe apă, ușurînd astfel înscrierea plutelor, care vin cu mare viteză din stăvilar, în curentul de apă al rîului. La unele stăvilare sînt mai multe porți prin care iese apa, de regulă trei: *poárta principálă*, pe unde trec și plutele, și două *stărpuri* laterale, pe unde se scurge apa cînd stăvilarul e plin.

Pentru normalizarea cursului rîurilor de munte se mai folosesc și următoarele construcții: *cășițe* (sg. *cășiță*) (pentru originea căruia v. Gr. Rusu, *Etimologia cuvîntului cășiță*[8]), *farșíne* „întărituri de nuiele pe malul apei" (cf. germ. *Faschine*, ital. *fascina*, fr. *fascine*), *gărdúșuri*, *căsói*, *rácuri*, *șláidăre* (< germ. *Schleuder*). În ultimul timp s-au construit pe parcursul Bistriței așa-numitele *purífuri*. Termenul a fost discutat în paragraful despre elementele ucrainene.

---

8) În «Cercetări de lingvistică», an. I, Cluj, 1956, p. 141—143.

P l u t a. Înainte de a se lega sub formă de plute, trunchiurile sînt asortate după mărime, calitate etc. Ele se aşază pe un drug cu două picioare numit *ţap*. Pluta este compusă din mai multe *táble*, numite şi *căpătîie* sau *bócuri*. Numărul lor poate varia de la 3 pînă la 7, 8 sau, rar, şi mai multe. Tabla din faţă poartă numele de *buzár* sau *fruntár*, cea de la mijloc de *mijlocár*, iar ultima de *curár* (i se spune şi *cur de plută* — Cl, Gl). Între prima şi ultima tablă sînt mai mulţi *mijlocári*. Partea din faţă a primei table se cheamă *buză, buza plutei*, iar partea din spate a aceleiaşi table, *huzăr*. Pe prima tablă este instalată *cîrma*, alcătuită dintr-un lemn lung, cioplit, numit *condéi*, şi dintr-o scîndură prinsă de acesta numită *lopată* sau *leafă*. Cîrma e fixată în *jugul* plutei, la rîndul lui fixat pe *călădău* „lemn gros care leagă capetele buştenilor dintr-o plută". Specifică pentru regiunea Bicaz este denumirea de *talmíz* sau *talmíj* dată acestui lemn, denumire pe care nu am întîlnit-o în alte locuri de pe valea Bistriţei. Pare a fi un cuvînt de origine turcă, însă nu putem spune sigur.

Cuiul de lemn în care se fixează *cîrma* poartă denumirea de *restéu, tiúz* sau *tiuzác*. Pe marginea fiecărei table se pun nişte butuci mai lungi decît ceilalţi, cu scopul de a feri tabla următoare de izbirea în mal, la cotituri. Se numesc *mărgináşi* (sau *mărginári*), *arípe* sau *argéle*. Există, la fiecare tablă din plută, o *argică lungă* şi o *argică scurtă*. În partea din urmă a fiecărei table se pune un lemn de-a curmezişul care se cheamă *cordár* sau *píhlă* (şi *pihlár*) (IA) (< ucr. *piliha* „butuc, căpătîi"). Tablele se unesc unele de altele cu *şprăngi* sau *gînjáre*. Asupra unor termeni ca *pălimár, ciocîrlíe, cazîc, poinoc, poiánt* etc., de care ne-am ocupat mai sus, nu mai insistăm.

T r a n s p o r t u l p l u t e l o r. *Firul apei* pe unde trebuie ţinută pluta în mersul ei se mai numeşte şi *şípot, şfórul ápei, álbia apei* (PG), *strúnga apei*. Locurile din parcursul rîului unde se adună crengi, mîl, buşteni, care pot periclita plutăritul, poartă numele de *agéstru* sau *jneámăt*. Dacă se întîmplă să se sfărîme una sau mai multe plute, se formează o *închisoare de plute*, numită şi *zahátă*. Expresia *a da pluta de buză* înseamnă a o conduce cu prima tablă către unul din maluri. Cînd pluta are prea mare viteză, cîrmaciul o apropie de maluri ca să se frece de bolovani şi să-şi încetinească mersul. Pentru aceasta foloseşte expresia *a dolií pluta*. Cînd o plută este ajunsă de alta, plutaşul de pe prima plută strigă către cel care vine: *doliéşte uăi!* Cunoscutele „comenzi" *la pădure!* şi *la cîmp!*, prima însemnînd „la dreapta!", iar cealaltă „la stînga!", stau în legătură cu configuraţia văii Bistriţa mai ales de la Piatra-Neamţ la vale. Aici, într-adevăr, la dreapta sînt munţii acoperiţi cu păduri, iar la stînga e cîmp deschis. De la Bacău în jos, unde ambele laturi ale rîului au cam acelaşi aspect, comenzile de mai sus sînt înlocuite prin *la Muntenia!* „la pădure!, la dreapta!" şi *la Moldova!* „la cîmp!, la stînga!".

C. *Ferăstrăul de apă*

Cum am arătat mai înainte, al treilea grup de termeni referitori la exploatarea lemnului ţine de gaterul ţărănesc de apa. Terminologia

de aici nu-i prea bogată. Iată cîteva exemple. Apa adusă pe *lătóc* pune în mişcare roata *gaterului*. Aceasta învîrte *grindéiul*, care, la rîndul său, pune în mişcare altă roată numită *călătău* (Hg), *buzdugán* (IA), pentru că are o greutate într-o parte ca la roţile de la locomotivă, *buzdugán alergătór* (PG) sau *bold* (PG). De această roată este prinsă o bielă, un lemn care transmite mişcarea la *jug*, numită *şuştáng* (IA), *ştángă* (Hg), *tînjálă* (PG). *Jugul* ferăstrăului de apă fixează *pînza* (eventual *pînzele*) care taie buştenii în scînduri. *Jugul* este stăpînit de patru *mănúşi*, *străji*, sau *ursói* (IA). Butucul din care se scot scînduri este aşezat pe un fel de platformă mobilă numită *canapeá* (Hg, PG) sau *car* (IA). *Canapeaua* alunecă pe nişte suluri de lemn, fixate în postamentul ferăstrăului, numite *vălţuri* (PG), *súluri de transport* (Hg) sau *vălătúci* (IA). Aceste *válţuri* au la mijloc un şanţ prin care merge *ínima canapélei* adică muchia de dedesubtul *canapelei* care nu-i dă voie acesteia să joace pe postament. *Canapeáua* este mişcată, înspre *jugul* cu *pînza* care taie, de un dispozitiv numit *transpórt* (Hg, PG). El este alcătuit dintr-o *roată de transport* (IA), pusă în mişcare de o curea legată de osia roţii numită *buzdugan*. Întreaga instalaţie pe care-i fixată *canapeaua* se cheamă *capra mare* (PG) sau *postamentul joagărului* (Hg). Dimensiunile scîndurilor se stabilesc cu un dispozitiv numit *model*.

II. *TERMINOLOGIA AGRICOLĂ*

Spre deosebire de exploatarea lemnului şi de plutărit, care sînt îndeletniciri relativ recente în regiunea de care ne ocupăm, agricultura, creşterea vitelor şi păstoritul, industria casnică textilă, morăritul şi altele sînt ocupaţii străvechi. Dacă pe baza lexicului profesional şi a unor documente s-a putut schiţa un istoric, destul de incomplet, al exploatării lemnului şi al plutăritului pe valea Bistriţei, stabilindu-se şi anumite perioade în evoluţia acestor îndeletniciri, nu se poate face acelaşi lucru şi pentru agricultură sau păstorit, de exemplu, a căror terminologie de specialitate s-a constituit cu multe veacuri în urmă şi a rămas aproape neschimbată pînă astăzi. În timp ce tehnica modernă a adus mari schimbări în procesul muncii la pădure, care schimbări se reflectă şi în lexicul profesional, îndeletniciri ca agricultura, păstoritul, morăritul sau industria casnică textilă, în special într-o regiune muntoasă, cum e valea Bistriţei, se resimt în mai mică măsură de influenţa unei asemenea tehnici. O fază nouă în evoluţia profesiunilor menţionate începe abia în zilele noastre. Totuşi, pentru că termenii care atestă această fază nouă sînt încă prea puţini, nu vom stabili pentru îndeletnicirile următoare straturi terminologice, aşa cum am făcut în capitolul precedent.

Prezentarea materialului în capitolele următoare va fi deosebită faţă de cea din capitolul precedent şi pentru faptul că terminologia profesiunilor respective a mai stat în atenţia filologilor, fie în lucrări speciale, cum sînt ale lui Ovid Densusianu asupra păstoritului[9]), mo-

9) Ovid Denusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs universitar ţinut în anii şcolari 1933-1934 şi 1934-1935.

nografia lui Al. Bocăneţu asupra terminologiei agricole [10]) sau a lui Sever Pop şi Şt. Paşca asupra terminologiei calului[11]), fie în lucrări cu caracter etnografic şi folcloric sau în diferite articole, note etimologice, glosare etc., răspîndite aproape în toate revistele cu caracter filologic apărute la noi de mai bine de jumătate de veac încoace. Aproape toţi termenii specifici agriculturii, păstoritului, industriei casnice textile, morăritului şi altor meşteşuguri sînt înregistraţi şi explicaţi de dicţionarele existente. O contribuţie însemnată la cunoaşterea şi repartiţia teritorială a acestui lexic aduce şi *Atlasul lingvistic romîn.* De aceea noi nu vom face aici discuţii de amănunt asupra originii termenilor luaţi în discuţie, ci — avînd în vedere faptul că populaţia acestei regiuni va fi dislocată — vom prezenta lexicul specific îndeletnicirilor respective mai mult descriptiv, menţionînd, prin urmare, şi unele cuvinte foarte cunoscute şi răspîndite pe întreg cuprinsul ţării. Raportările la *Atlasul lingvistic romîn* vor fi făcute numai în cazurile cînd va trebui să întregim imaginea ariei lingvistice a termenului discutat.

Terminologia agricolă din această regiune nu se deosebeşte în general de cea folosită în restul teritoriului locuit de romîni şi în special de cea folosită în Moldova. Principalele faze de lucru, unelte agricole, feluri de cultură etc. au şi aici aceleaşi denumiri. Astfel, se folosesc şi aici, cu sensurile cunoscute, termeni ca *ciúhă, délniţă, hat, hotár.* Alături de *délniţă,* pentru „făşia de pămînt îngustă şi lungă" se mai folosesc şi cuvintele *dîrjúncă,* cu varianta *durjúncă,* şi *şúşuiţă* (Hn).

Terenuri de cultură. Un pămînt moale, mlăştinos, în general impropriu pentru agricultură, este numit *báhnă, loc băhnós, mocirlă,* dar şi *mocioárcă* (IA). Un teren umed şi puţin adîncit poartă denumirea de *toloácă* sau *şiştoácă* (IA). Dintre ceilalţi termeni cu care se denumesc în regiune anumite terenuri după compoziţia sau configuraţia lor, menţionăm pe *hléi, pămînt hleiós, ponór, pămînt zgurós,* cu sensurile cunoscute. Alături de *pîrloágă,* am înregistrat şi forma *priloágă* (IA), mai apropiată de etimon (<vsl. *prělogŭ*), pe care ALR, I, harta 7, o notează numai în punctele 172 (Arpaşul de Jos-Făgăraş) şi 551 (Pipirig), iar sub forma *prilóg* şi în punctul 386 (Marginea-Bucovina).

Pentru a-l face bun de cultură, un ogor secătuit se *gunoiéşte* sau se *tîrléşte,* adică se împrăştie pe el *tîrlă* „bălegar de ovine sau de bovine" ori se mută pe el, din loc în loc, *tîrla* „ocolul mare al oilor". Terenul gunoit astfel se numeşte *tîrlitúră* sau *loc tîrlít.* ALR, I, harta 13, înregistrează verbul *tîrlí* numai în punctele 551 (Pipirig) şi 365 (Ciocăneşti-V. Dornei). Se pare că derivatele de mai sus ale cuvîntului *tîrlă* formează o arie în partea muntoasă a Moldovei de nord, cuprinzînd şi regiunea anchetată de noi.

Plugul. În satele anchetate, *cotiúgă* nu are decît sensul de „car, căruţă, cu două sau cu patru roate", nu şi pe cel de „roatele plugului",

---

10) Al. Bocăneţu, *Terminologia agrară în limba romînă,* în «Codrul Cosminului» anul II (1925), şi III (1926), p. 120–274.

11) Sever Pop, *Cîteva aspecte din terminologia calului* şi Şt. Paşca, *Terminologia calului: părţile corpului,* «Dacoromania», anul V (1929), p. 51–337.

ca în alte părţi din Moldova. Pentru acest din urmă sens se folosesc aici expresii ca *roatele plugului, roate de plug*. La Bh am înregistrat şi expresia cu caracter neologistic *trenul plugului*. Dintre cuvintele care denumesc părţile plugului propriu-zis, se întîlnesc şi aici termenii sinonimi *cormánă* şi *cúcură*, apoi *brăzdár, bîrsă, broáscă, cuţit* (lat şi lung) *grindéi, pláz, schimboáie* etc. Datorită faptului că plugul este aici o unealtă mai rară decît în părţile unde agricultura reprezintă îndeletnicirea de bază, unii termeni dintre cei menţionaţi ori nu sînt cunoscuţi de către mulţi dintre locuitorii satelor anchetate, ori sînt confundaţi între ei. Astfel, la Hn unii informatori ne-au răspuns că nu cunosc cuvîntul *cormánă*, iar alţii ne-au spus că e tot una cu *bîrsa*. În aceeaşi localitate, însă, se foloseşte în mod propriu sinonimul lui *cormánă*, termenul *cúcură*. În localităţile unde este mai cunoscut termenul *cormánă* se poate primi răspunsul că *cúcură* denumea partea respectivă numai la plugurile de lemn. Şi cuvîntul *bîrsă* este adesea confundat, fie cu *plaz*, fie cu *grindéi*. O confuzie asemănătoare între *plaz* şi *bîrsă*, într-un răspuns dat cu oarecare ezitare, înregistrează şi ALR, I, hărţile 21 şi 22, în punctul 551 (Pipirig), din apropierea regiunii anchetate de noi, precum şi în nordul Moldovei şi al Ardealului. Probabil că această confuzie se explică prin faptul că la plugurile de lemn *bîrsa* era o piesă aparte, pe cînd la pugurile de fier ea a intrat în grupul de piese care alcătuiesc *plázul*.

G r a p a. Termenul obişnuit pentru unealta cu care se sfarmă bulgării de pe arătură este *grapă*. Unii locuitori cunosc şi sinonimul *borónă* (sau *boroánă*), dar fac observaţia, confirmată şi de ALR, I, hărţile 34 şi 35, că aceste cuvinte se folosesc numai la cîmp, adică în partea deluroasă a Moldovei. Mai numeroşi sînt termenii folosiţi pentru denumirea bucăţilor de lemn în care se înfig *cuiele* sau *colţii* de lemn sau de fier ai grapei. În PG am înregistrat termenul *fălcică* (pl. *fălcéle*), pe care ALR, I, harta 36, îl înregistrează şi în punctul 228 (Topliţa). În Hn am notat cu acest sens expresia *amnari de grapă*, apoi pe *dalţári, delţári, dealţári, ghealţári gilţári*, variante ale cuvîntului *zbilţág* (neatestat cu această formă). Termenii *grindéi* (Bh) şi *lemne de grapă* (Se) sînt înregistraţi de harta pomenită şi în alte localităţi din apropierea regiunii anchetate de noi.

Bucăţile de lemn care leagă între ele părţile grapei discutate mai sus se numesc *chingi, curmezişuri* şi *stinghii*.

P l a n t e c u l t i v a t e. Planta cerealieră care se cultivă cel mai mult, aproape exclusiv, în această regiune este porumbul, numit în general *popuşói* sau *păpuşói*, dar şi *porumb*. Dintre soiurile de porumb cultivate aici, mai răspîndit este aşa-numitul *popuşoi moldovenesc* sau *hăngănesc*, după numele localităţii Hangu. Răspîndit este şi soiul numit *ciocantín*. *Colţul calului* şi *roşcánii* sînt soiuri mai puţin preferate, pentru că nu au timpul necesar să se coacă, din cauza climatului în general răcoros. Porumbul semănat des, pentru a fi cosit şi folosit ca nutreţ, se numeşte în regiune *coşolínă*, termen pe care harta 120 din ALR, I, consacrată acestei noţiuni, îl înregistrează numai în punctul 514 (Corop-

ceni-Iași). În legătură cu termenii care se referă la cultura porumbului, menționăm faptul că în regiunea anchetată se folosește atît forma general moldovenească *a prăși*, cît și forma *a prășui*, care alternează cu prima pe o arie mai mare din partea muntoasă a Moldovei (v. și harta 100, din ALR, I, unde se atestă forma *a prășui* în punctul 228, Toplița). Alături de forma *prășít*, în expresii ca *prășítul dintîi* sau *prășítul de-al doilea*, se întîlnește și forma *prășilă*.

Ca în aproape tot nordul Moldovei și în Bucovina, cel de-al doilea sau al treilea fir de porumb care crește din aceeași rădăcină se numește *copiléț*. În IA am înregistrat și expresia *porumbul a îngemănoșít*. Harta 103, din ALR, I, notează pentru această noțiune cuvîntul *îngemănat* numai în punctele 574 (Mihăileni-Bacău) și 362 (Borșa). Pentru „polenul de pe spicul porumbului" se folosește în general termenul *praf*. Uneori se întîlnește și neologismul *polen*. Fazele prin care trece știuletele de porumb pînă ce se coace au și aici aceleași denumiri, ca aproape peste tot în Moldova: *păpușoi urzít* sau *înurzít*, cînd abia încep să se recunoască grăunțele pe ciocălău, *păpușoi în lapte*, cînd grăunțele sînt formate, dar pline cu un lichid cleios, și *păpușoi în ținte*, cînd grăunțele încep să se coacă.

După ce s-a copt, porumbul *se culege*, adică se rup *păpușile* de pe *strujéni*. În satele Hn și Bh, pentru „rădăcinile de porumb care rămîn pe ogor după ce se taie strujenii" am notat termenul *cotóri* (pl), pe care harta 116, din ALR, I, îl înregistrează numai în două puncte din Ardeal și, sub forma *cotoáre* (pl.), în cîteva localități din Bărăgan și Dobrogea. Păpușile *se desfácă*, adică se înlătură *penele* sau *pănușile* de pe știuleți. Știuleții răi se numesc *códină*. Strujenii se taie, se fac *snop*, apoi *glugi* (sg. *glugă*). Locul de pe care s-a recoltat porumbul se numește *ciucălăíște*.

Dintre păioase, aici se cultivă foarte puțin grîul și ovăzul. De cele mai multe ori ovăzul se cosește de verde, pentru nutreț. De aceea, terminologia referitoare la uneltele cu care se recoltează păioasele este săracă și, uneori, imprecisă. Grîul se recoltează cu secerea sau cu *hreápca* „coasă prevăzută cu un cîrlig pentru adunatul firelor de grîu cu spicele în aceeași parte, spre a se putea lega mai ușor în snopi". Operația se numește *a hrepcuí*. O grămadă mică de snopi de grîu se numește și aici *cláie*. Sperietoarea pentru păsări, pusă într-un ogor de grîu sau de cînepă se numește, ca aproape peste tot în Moldova, *ciúhă* sau *momîie*, cu variantele *mămîie* și *mămúie* (v. și ALR, I, harta 46).

După ce s-a secerat, grîul *se bate* cu *îmblăciul*. Alături de forma *îmblăciu*, am notat la Hn și *mlăciu*, iar la IA forma *umblăciu*, rezultată desigur prin apropierea făcută de informator între numele uneltei respective și verbul *a umbla*. Nici unul din subiectele anchetate nu ne-a comunicat vreun termen special pentru fiecare dintre cele două capete de lemn care alcătuiesc *îmblăciul*. Cureaua care le leagă între ele se numește la Hangu *potîng*. Vînturatul grîului se face cu un *căúș*. Termenul *vînturíșcă*, înregistrat numai la Hn, denumește mașina de vînturat grîul. Locul de pe care s-au recoltat păioasele se numește peste tot *miriște*.

Dintre legume, mai intens se cultivă aici cartoful. Pentru denumirea acestei plante, termenul cel mai răspîndit, aproape singurul folosit curent, este *cartoáfă* sau *cartófă*. Se cunosc, însă, şi termeni ca *pıtióci* (pl.), despre care localnicii spun că se folosea mai de mult, *barabúle* (pl.), şi *bulughéne* (pl.), cuvinte pe care le aud — spun ei — în vorbirea ardelenilor. O altă legumă cultivată mai mult aici este şi varza. Alături de cuvîntul *varză* se întîlneşte frecvent şi *curéchi*.

C o a s a ş i r e c o l t a r e a f î n u l u i. O terminologie mai bogată şi mai precisă am întîlnit în domeniul recoltării fînului, datorită faptului că munca respectivă constituie aici o preocupare de prim ordin în lunile iulie şi august şi angajează atît pe bărbaţi cît şi pe femei. Unealta principală în această operaţiune fiind *coasa*, vom prezenta mai întîi terminologia referitoare la diferitele ei părţi. Ca aproape peste tot teritoriul dacoromîn se întîlnesc şi aici termenii *bátcă*, *brăţáre*, *gura coasei*, *măseaua coasei*, *pînza coasei*, *toc* (în care stă *arcérul*), *toporîşte*, *varga coasei*. Menţionăm faptul că gresia cu care se ascute coasa se numeşte *arcer;* foarte rar se foloseşte şi termenul *cúte*, care denumeşte aici îndeosebi piatra cu care se ascute toporul. Mănunchiul coasei, fixat la mijlocul toporîştei se numeşte peste tot *picior*. Termenul *cîrligătúră*, cu sensul de „picior la coasă", comunicat de un informator din Hn, credem că este o creaţie spontantă a subiectului respectiv, care nu-şi aducea aminte, ori nu cunoştea, cuvîntul *picior*, folosit în mod curent în localitate. La crearea termenului a contribuit şi faptul că acest mîner este îndoit, are formă de cîrlig.

Oarecare bogăţie lexicală am întîlnit în această regiune cu privire la uneltele de bătut coasa. În general, *batcă* se numeşte, la un loc, şi bucata de fier, nicovala, pe care se bate coasa, şi bucata de lemn în care este înfiptă nicovala. Uneori, însă, după cum am fost informaţi în Hn, se distinge între *batca* propriu-zisă, adică nicovala, şi *bătcălăul*, adică bucata de lemn în care stă nicovala. La Se, *bătcălăul* se numeşte *bătălău*, iar la Ch, datorită formei lui şi faptului că stă înfipt în pămînt, i se spune şi *ridíche*. Pentru aceleaşi obiecte am înregistrat la Bh şi expresia *lemn de batcă*. Toate uneltele de bătut şi ascuţit coasa, pe care cosaşul de obicei le duce la cîmp într-o traistă, se numesc la Hn *bătcăláie*, la Ch *bătăcănéle*, iar la Se *traista cu ciocanele*.

Scobitura făcută în toporîşte, căptuşită uneori cu o bucată de tablă mai groasă, în care intră *căţelul* coasei, se numeşte în toată regiunea anchetată *fleáşcă*. Termenul, neînregistrat cu acest sens în dicţionarele noastre, este probabil la origine germ. *Flasche*, în general cu sensul de „butelie", „carafă", dar care se poate ca în graiurile germane din Ardeal şi din Bucovina să aibă şi vreun sens mai apropiat sau chiar identic cu cel înregistrat aici. Un alt exemplu în care germ. *Flasche* a devenit *fleaşcă*, în vorbirea romînilor din Ardeal şi din Bucovina care au făcut armata la austrieci, este *ferfleaşcă* „ploscă", „bidon" (< germ. *Feldflasche*).

Pentru „locul de pe care se recoltează fînul" se folosesc în regiune trei termeni: *cosíre*, *fînáţ* şi *ţárină*, avînd cîteodată şi nuanţe semantice care-i deosebesc între ei. De exemplu, unui teren cu fînul

încă necosit i se spune *fînáț*, iar după ce s-a luat fînul de pe el, *cosíre* sau *țárină*. Alteori *cosíre* are sensul de „loc de cosit", fie înainte, fie după ce s-a luat fînul de pe el. Harta 122, din ALR, I, care înregistrează pe *fînáț*, cu sensul de mai sus, în majoritatea punctelor anchetate, nu înregistrează în nici un punct termenul *cosíre*. Cu sensul de „loc de pe care s-a cosit fînul", însă, cuvîntul *cosíre* este notat de ALR, I, harta 125, în mai multe puncte din Moldova. Fînul cosit, dar neadunat, se numește peste tot *pológ*, iar cît rezultă din adunatul unei brazde și care se poate lua o dată cu furca se numește *porșór* (pl. *porșóri*). Harta 131, din ALR, I, înregistrează termenul *porșor*, cu acest sens, în mai multe puncte din țară, între care 228 (Toplița) și 551 (Pipirig), din vecinătatea regiunii cercetate. Brazdele adunate în *porșóri*, înainte de a fi făcute *căpíță*, se numesc (la Hn și Ch) *rînd de porșóri*. Termenul *vălătuc*, notat de ALR, I, harta 129, pentru această noțiune, în numeroase localități din apropierea regiunii anchetate de noi, nu este cunoscut aici. În IA și Se am notat cu acest sens cuvîntul *córi*, neînregistrat de harta menționată mai sus, unde apare numai forma de plural *coritúri*, (de la sg. *coritúră*), în punctul 365 (Ciocănești). Iarba nouă care crește după cosit se numește peste tot *otavă*.

Din căpițe, fînul este adunat în *clăi*, *stoguri* sau *girézi*. *Cláia* este mai mică decît *stógul*, iar diferența dintre *stog* și *gireádă* constă în faptul că stogul este rotund, pe cînd *gireáda* este lungă și subțire, făcută pe trei sau patru *prepeleci* (sg. *prepeleác*). Partea din claie, stog sau gireadă pînă unde începe vîrful se numește *pódină*, iar clăditul se face cu *fúrca* (dacă-i de fier) sau cu *țăpóiul* (dacă-i de lemn) numit *turchinar* sau *durghinár* (IA). La vîrful grămezilor respective de fîn se lucrează cu furca sau cu țăpoiul numit peste tot *vîrvár*, iar operația se numește a *vîrvuí* (stogul etc.). Pentru ca vîntul să nu împrăștie fînul adúnat, pe vîrful clăilor și stogurilor sau al girezilor se pun *prăștini* (sg. *prăștină*), numite la Hn și *prăjini* (sg. *prăjină*).

Pe lîngă fînațul natural, pentru nutreț se mai cultivă în regiune *lucerna* și *trifoiul*. Buruienile nefolositoare, care de obicei se ocolesc cu coasa cînd se întîlnesc în fînaț, se numesc la IA *bîlii*, iar la Se și în alte localități și *ogréji*. Tot *ogréji* se numesc la Hn resturile de fîn care rămîn în ieslea vitelor. În general, însă, pentru „resturile de fîn care rămîn după ce au mîncat vitele" se folosește termenul *túriște*, cu varianta *tóriște* (Hn). Fînul mărunt, care rămîne pe fundul carului, după ce s-a descărcat, se numește peste tot *stróh*. La IA am notat, cu același sens, și forma *strohărie*, derivat colectiv de la *stróh*, cu sufixul *-ărie*. Comparînd răspunsurile primite de noi cu datele oferite de ALR, I, harta 132, constatăm că aria lui *stróh* cuprinde aproximativ nordul Ardealului și partea muntoasă a Moldovei de nord, regiune în care se întîlnesc și alte elemente de origine germană.

M i j l o a c e d e t r a c ț i u n e. Trecînd acum la prezentarea terminologiei referitoare la mijloacele de tracțiune folosite în mod obișnuit de populația acestei regiuni, menționăm în primul rînd *carul*, tras de boi, și *căruța*, trasă de cai. Pentru ambele mijloace de transport po-

menite se foloseşte şi termenul *cotiúgă*. Iarna tracţiunea se face cu *sania* şi cu *sanciul* (v. mai jos).

C a r u l. Părţile carului au în general aceleaşi denumiri ca şi în restul Moldovei. Deşi majoritatea carelor sînt astăzi cu osii şi cu legături de fier, am întîlnit informatori care cunosc încă şi termeni specifici carelor de lemn. Bucata de lemn pusă deasupra osiei se numeşte *perinóc* sau *podul osiei*, dar şi *dric* (pl. *dricuri*). La Hn am înregistrat şi diminutivul *perinogáş*. Perinocul este fixat pe osie cu ajutorul *tarîngilor* (sg. *tarîngă*); la Hn *tarînci* (sg. *tarîncă*). La *dricul de dinainte*, pe perinoc se sprijină *vîrtejul* sau *benchiúşul*. Unii informatori confundă *vîrtejul* cu *perinocul* (v. şi ALR, I, harta 343, intitulată „vîrtej (la căruţă)", care înregistrează în punctele 551 (Pipirig) şi 386 (Marginea-Bucovina) răspunsul *perinóc*, la întrebarea privitoare la *vîrtej*). Ca să nu se răstoarne carul la cotituri, *vîrtejul* se mişcă pe un semicerc mare de fier, prins de *perinóc* şi sprijinit pe o bucată de lemn numită *splină*. Acest semicerc de fier se numeşte în general *cranţ* sau *cranţă* (IA), dar şi *colác* (Se) sau *coroánă* (CH). Bucăţile de lemn sau de fier care leagă *proţapul* ori *óiştea* de perinoc, precum şi *dricul de dinapoi* de *inima* carului sau a căruţei, se numesc *craci* (sg. *crac*), *colţári, corzi* (sg. *coardă*) şi *lămbi* (sg. *lámbă*). Pentru „cracii de la dricul de dinapoi" am înregistrat la Hn şi termenul *gemănări*.

Termenii care se referă la *roată* şi la părţile ei sînt cei în general cunoscuţi în Moldova: *butúcul* (roţii), *cercuri* (la butuc), *spiţe, obézi* (sg. *obádă*), *şină, búcşă*; *mutelcă* (la capătul osiei). Pentru „butuc (la roată)" am înregistrat şi termenul *căpăţină* (Hn). Expresiile *a încălţa* (o roată) „a-i pune numai obezi noi" şi a *împintena* (o roată) „a-i pune spiţe şi obezi noi", larg răspîndite în Moldova, le-am înregistrat şi în această regiune. Dintre termenii care se referă la carul de lemn, rar întîlnit astăzi în regiunea anchetată, am notat pe *bleáh*, la Hn, şi pe *prodúşcă*, la IA şi Se, însemnînd acelaşi lucru: „bucată de tablă cu care se înveleşte capătul osiei, la carul de lemn, ca să nu se roadă sau să se aprindă prin frecare". Şuruburile cu care se fixează şina pe roată se numesc *şináre* (sg. *şinar*).

Coşul carului sau al căruţei se fixează între *ţepúşe* (de lemn şi căptuşite cu fier), care sînt înfipte în capetele vîrtejului. La carul de lemn, *ţepúşa* se sprijină pe capătul osiei cu ajutorul *léucei*. Leasa care se pune pe coşul carului, cînd se cară fînul, se numeşte în general *córcie*, dar şi *corlátă* (Se) sau *lóitră* (Bh, IA). Tot *córcie* se numeşte şi leasa întrucîtva asemănătoare cu cea de la căruţă, care este tîrîtă uneori în urma *sanciului* (v. mai jos). Cînd e făcută pentru sanie, o astfel de leasă poartă denumirea de *grátie*. Termenul *lóitră* se foloseşte şi aici cu sensul îndeobşte cunoscut. Bucata de lemn care leagă loitrele, atît dinainte, cît şi dinapoi, se numeşte *răscol*. Cortul sau acoperişul căruţei poartă în toată regiunea denumirea de *pocriş*.

S a n i a. Majoritatea termenilor folosiţi aici pentru denumirea diferitelor părţi ale săniei sînt în general cunoscuţi mai ales în Moldova. De exemplu: *opleán, tálpă* (de sanie), *picior* (de sanie), *cruce* (de sanie),

ţepuşă. „Botul săniei" (v. ALR, II, harta 359) este numit *pisc*, *gurgúi*, dar şi *bóur* (pl. *bóuri*) (Hn). O talpă nouă, care se adaugă peste una veche, cînd aceasta se roade, poartă peste tot denumirea de *tălpăşiţă*. La Hn am înregistrat cu acest sens şi termenii *tălpăluiálă* şi *tălpigă*. O sanie mai scurtă, prevăzută la unul din oplene cu un vîrtej, ca să se poată mai uşor transporta cu ea buştenii, se numeşte peste tot *sanciu*.

J u g u l ş i t î n j a l a. Alături de *jug*, pentru „cerbice, partea de sus a jugului" am notat la Hn şi termenul *plocău* (pl. *plocăie)* cu varianta *plocáz* (pl. *plocazuri*), neînregistrat cu acest sens în dicţionarele existente. Pentru „policioară, partea de jos a jugului" se foloseşte în general termenul *cerbice*. Cu acest sens la IA am notat şi termenul *fălcică*. ALR, I, harta 335, înregistrează primul termen numai în punctul 551 (Pipirig), iar pe cel de-al doilea în 574 (Mihăileni-Reg. Aut. Magh.). Ca în toată regiunea vecină cu localităţile anchetate de noi (v. ALR, I, harta 336), pentru „bulfeie" se foloseşte aici numai termenul *lopăţică*.

Augumentativul *tînjălói* denumeşte în regiune tînjala mai mare, care se foloseşte de obicei la trasul butucilor, în pădure. Partea încovoiată în sus, de la capătul de jos al tînjalei, în care se agaţă cîrceia sau cioflîncul, poartă numele de *clobánţ*, termen înregistrat şi de ALR, I, harta 359, în punctul 551 (Pipirig), cu sensul de „botul săniei". Bucata de lemn sau de fier, prinsă la capătul de dinainte al proţapului sau al tînjalei, cu ajutorul căreia se fixează jugul, poartă şi aici denumirea de *cătúşă*. Prin cătuşă, jug şi proţap sau tînjală trece *cuiul* (de fier) ori *tiúzul* (de piele de vită, prevăzut la capete cu cîte o bucată de lemn numită *călúş*). Uneori, mai ales la căratul butucilor, pentru a se evita accidentele, tînjala nu mai are cătuşă, iar *tiuzul* leagă direct jugul de tînjală (IA).

H a m u l. Toate obiectele necesare la înhămatul cailor, luate la un loc, se numesc fie *haláturi*, fie *sarsámuri*. Ca şi în alte regiuni ale Moldovei, întîlnim şi aici, cu sensurile cunoscute, termeni ca *hăţ* (pl. *hăţuri*), *căpăstru*, *căpeţeală*, *gură de ham*, *opritoare* (pl. *opritóri*), *orcic*, *ştreáng*. La căruţe de doi cai, orcicurile se prind de *crucea* căruţei; cînd se cară butucii cu caii, ori la arat şi la grăpat, orcicurile se leagă de o bucată de lemn numită *vârşă*. Calul al treilea înhămat la o căruţă de doi cai se numeşte *prăştiér*.

III. *TERMINOLOGIA PĂSTORITULUI*

Mai bogată şi, în general, mai precisă decît terminologia agricolă, terminologia păstorească din această regiune are un caracter relativ unitar. După cum vom vedea, termenii diferiţi de la sat la sat nu sînt dintre cei mai des întîlniţi în vorbirea locuitorilor care se îndeletnicesc cu păstoritul. Unele cuvinte, însă, ne arată încă o dată că graiul acestei regiuni formează o zonă de trecere de la graiurile ardeleneşti la cel moldovenesc, cu predominarea particularităţilor graiului moldovenesc.

Dintre termenii care denumesc oile după culoarea lînii sau după anumite pete pe care le au pe trup sau pe bot, în afară de prea cunoscuţii *albă*, *neagră* sau *láie* şi *brumărie*, menţionăm pe *bucăláie* „oaie

albă, cu picioarele şi botul negru" (Rg), *cáceră* „cu pete albe şi negre pe trup", *múscură* „albă, cu *muşte* «mici pete negre» pe bot", *zudríe* „albă şi cu cîteva şuviţe de lînă neagră pe trup" (Rg). Sinonim cu *albă*, în Rg am înregistrat şi termenul *bălúţă*. Cuvîntul *noáten* se foloseşte aici atît cu sensul de „miel pînă la un an", cît şi cu sensul de „lînă neagră, tunsă de obicei de pe *noáteni*". În localităţile Cl, PG, *noáten* înseamnă şi „oaie neagră". La întrebarea „Cum îi ziceţi unei miele de un an?", harta 387, din ALR, I, nu înregistrează termenul *noátenă* în nici unul din punctele vecine cu regiunea anchetată de noi, ci numai de *cîrlánă*, frecvent în Moldova, şi pe *mioáră*. Termenul *noáten,-ă* în această regiune este desigur de provenienţă ardelenească. După vîrstă, oile au şi numiri variate. Astfel, pe lîngă *noáten*, pomenit mai sus, „mielul pînă la un an" este numit peste tot şi *cîrlán*. *Mioáră* (masc. *miór*) se numeşte „oaia de doi ani". Berbecul de doi ani împliniţi se mai numeşte şi *terţíu*. *Oaia de un miel*, adică de trei ani, e *strămioáră* (masc. *strămiór*); berbecul de trei ani împliniţi, deci cînd este bun de reproducere, poartă şi denumirea de *mátur*. Unei oi sau unei vaci bătrîne i se spune *cănáră* şi *hîştioágă*.

La stînă, oile se împart de obicei în *mînzări* (sg. *mînzáre*), adică cele cu lapte, şi *stérpe*, adică oile care n-au fătat în anul respectiv. Oaia care nu poate concepe se numeşte peste tot *ştiră*.

S e m n e l a o i. Pentru ca un proprietar de oi să-şi poată recunoaşte oile lui, în cazul cînd le amestecă cu ale altora, le *înseamnă* la urechi. Dintre semnele frecvente în regiunea anchetată de noi menţionăm *cercélul*, adică semnul care constă din crestarea urechii într-o parte laterală. Această crestătură, atîrnînd, lasă impresia că oaia respectivă are un *cercel*; *dăltiţa*, semn care constă din tăierea unei bucăţi dreptunghiulare dintr-o parte laterală a urechii, în forma unui vîrf de *daltă*; *forfecătúră* (Bh), semn rezultat din despicarea urechii cu *foarfecele*, pe o distanţă de ciţiva centimetri, de la vîrf spre rădăcină; *furculiţă*, semn care constă din tăierea unei mici bucăţi triunghiulare de la vîrful urechii, în aşa fel ca ea să capete aspectul unei furculiţe cu două coarne; *hîrleţul*, adică semnul obţinut prin tăierea din vîrful urechii a unei bucăţi în formă de *pană de hîrleţ*; *pişcătura*, adică semnul rezultat din tăierea unei mici bucăţi de formă ovală, dintr-o parte laterală a urechii; *potricala* este gaura rotundă făcută în mijlocul urechii cu ajutorul uneltei numite de asemenea *potricală*; *retezătúra* este semnul care constă din retezarea totală a vîrfului urechii unei oi; *şuéta* sau *şuetúra* este retezarea piezişă numai a unei margini din vîrful urechii; o crestătură mică în ureche se numeşte *zambá*. Comparînd datele adunate de noi cu cele pe care le prezintă hărţile 403, 404, 405 şi 406 din ALR, II, constatăm mai întîi că din punctul de vedere al ariei de răspîndire a termenilor amintiţi această regiune aparţine graiului moldovenesc. Apoi, hărţile respective arată confuzia mare, observată şi de noi, între termenii care denumesc diferitele semne făcute la urechile oilor.

B o l i l e o i l o r. Dintre numirile pe care le au aici bolile sau paraziţii oilor menţionăm *înfierbîntatul* sau *răsfúlgul*. Această boală

constă în inflamația ugerului, cînd oaia respectivă nu s-a muls la timp sau a dormit în bălegar. Alte boale sînt *căpiátul* sau *tăhuiála*, *dalacul*, *gălbáza*, *gălbenárea*, *șchiopul*, *vărsátul*. Cuvîntul *pîșpîiálă*, înregistrat în întreaga regiune anchetată, denumește boala oilor pricinuită de faptul că mănîncă iarbă multă, mai ales cînd e prea crudă, sau o anumită buruiană numită tot *pîșpîiálă*. Cînd o vită, ovină sau bovină, este bolnavă *de sînge*, i se *ia sînge* cu briceagul special numit *stricneá*. Cei mai cunoscuți paraziți ai oilor sînt *chíchirița* și *căpúșa*.

Stîna. Termenii care denumesc diferite părți ale stînii sînt de asemenea numeroși. Prin *stînă* se înțelege atît coliba în care se face brînza și în care locuiesc ciobanii, cît și întreaga așezare păstorească, alcătuită din colibă și diferitele ocoale pentru oi. Cu sensul al doilea, cuvîntul *stînă* este sinonim cu *tîrlă*, care înseamnă în mod obișnuit „ocolul oilor" sau „adăpostul de iarnă al oilor". Tot *tîrlă* se numește și „bălegarul de oaie". Sinonim cu *tîrlă* „bălegarul de oaie" la IA am înregistrat termenul *tórnă*, iar la Hn *fîșchie*. Unei stîni mai mici, cu o singură încăpere, sau adăpostului de iarnă al vitelor i se mai spune *córlă* sau *șoprón* (PG), termen înregistrat și de harta 393, din ALR, II, intitulată *șopron (pentru oi)*, în punctele 551 (Pipirig) și 219 (Prundul Bîrgăului). Mieii se țin într-un ocol mai mic, numit *coșér* sau *nímăt* (Cl). La IA un astfel de ocol se numește și *cotár*. Hărțile 392, 393 și 402 din ALR, II înregistrează termenul *coșér*, sub formele *coșăr* și *corșér* (Toplița), în numeroase puncte din vecinătatea regiunii anchetate de noi, dar nu numai cu sensul de „țarc pentru miei", ci și de „staul sau șopron (pentru oi)"; *nímăt* și *cotár* nu sînt înregistrați nicăieri. Cu sensul de „ocol pentru vite, la cîmp", *nimăt* este cunoscut pe aproape întreaga vale a Bistriței. Coliba de la ocolul mieilor se numește *súrlă* sau *barátcă* (IA), iar adăpostul improvizat la *aripa oilor* este o *pătúlă* sau *colibă*.

Ocolul în care stau oile cu lapte, *mînzările*, înainte de a trece la muls, se numește *strúngă*, iar cel în care stau după muls sau noaptea, *plásă* sau *coșér* (PG). Porțile ocoalelor se mai numesc și *zăvoáre* (sg. *zăvór*), iar suportul de lemne așezat de obicei în mijlocul ocolului vitelor, în care se pune *dróbul* de sare, este numit peste tot *criválă*.

Revenind acum la stîna propriu-zisă, adică la coliba în care stau ciobanii, observăm mai întîi că aproape toate stînile din această regiune au o încăpere, numită *brînzărie*, în care se păstrează brînza. Leasa pe care se pune brînza la scurs și la zvîntat se numește *pat*, *pat de brînză*, sau *pat de ținut brînza*. Cînd mulg oile, ciobanii stau sub *comárnic* „adăpost de ploaie", iar găurile prin care trec oile la muls se numesc *spătări*. Pentru că aceste găuri sînt făcute într-o plasă de gard special amenajată și așezată sub *comárnic*, termenul *spătări* este uneori sinonim cu *comárnic*. La Bh și IA cuvîntul *spatîr*, variantă a lui *spătări*, denumește și „scaunul pe care stă ciobanul la muls oile". Ca să nu poată trece oile prin *spătări* oricînd, ci numai atunci cînd este necesar, acestea sînt prevăzute cu două bucăți mobile de scîndură, numite *ștergătóri* sau *uși* (PG). Locul din stînă unde se face focul cînd se fierbe

zerul se numeşte peste tot *vatră*. Cînd se face focul, lemnele mai mici, *célniţele*, se reazemă pe un butuc mai gros, numit *naclád* sau *năcărúş* (Rg).

În toată regiunea, cuvîntul *mutáre* sau *mutătoáre* (Hn) înseamnă „locul unde pasc oile". La acest sens s-a ajuns datorită faptului că locul de păşunat al unei stîni nu este acelaşi din primăvară pînă toamna. Cînd ciobanul consideră că oile nu mai au păşune bună într-un loc, se mută cu tot cu stînă într-o altă *mutáre*.

Uneltele de la stînă. Operaţia măsurării laptelui muls o dată de la fiecare oaie, în ziua cînd se alcătuieşte stîna, pentru a stabili cantitatea de brînză cuvenită proprietarului ei, este denumită aici prin expresiile *a pune pe brînză* şi *a băga pe brînză*; harta 396, din ALR, II, înregistrează în punctele vecine cu regiunea noastră numai *a pune pe brînză*. Laptele se mulge în *cúpă* „vas mic de lemn sau de metal", care este fixată în timpul mulsului între *báierele* găleţii; după ce se umple cupa, laptele curge în *găleátă*. Vasul de lemn în care *se închează* laptele se numeşte *budácă*. Aria acestui cuvînt, în care se include şi regiunea anchetată de noi, cuprinde partea centrală şi de nord a Moldovei, precum şi estul Ardealului şi al Maramureşului (vezi ALR, II, harta 414). În restul teritoriului dacoromîn se folosesc sinonomele *pútină*, *hîrdău*, *ciubăr* etc. Stomacul de miel sau de viţel, din care se prepară *chiagul*, se numeşte tot *rînză* şi *chiag*. După preparare, chiagul se păstrează într-un vas de lemn, denumit *chigornicér*. Ca în aproape toţi Carpaţii răsăriteni şi sudici (vezi ALR, I, II, harta 415), laptele închegat se numeşte şi aici *străgheáţă*. Înainte de a se strînge caşul, acesta *se bate* cu unealta de lemn numită *brighidău*. Alături de *strecătoáre*, formă folosită curent în această regiune, am înregistrat la PG şi pe *strecurătoáre*. Harta 412, din ALR, II, nu înregistrează în nici un punct din Moldova centrală sau de nord forma *strecurătoáre*, ceea ce ne determină să credem că prezenţa ei în localitatea pomenită este o infiltraţie din Ardeal unde această formă este atestată în puncte numeroase. Se poate ca această formă să apară şi sub influenţa limbii literare. Cu sensul de „strecurătoare", mai ales pentru strecurat urda, am notat şi termenul *zăgîrnă* (Hn), cu varianta *zăgîlnă* (Bh). Cuvîntul *hîrzób*, denumind obiectul cu ajutorul căruia se sprijină strecurătoarea deasupra budăcii, cînd se strecoară laptele, se întîlneşte frecvent şi aici, ca aproape în toată Moldova şi în alte regiuni din ţară (vezi ALR, II, harta 413). Băţul cu care se suceşte strecurătoarea ca să se scurgă caşul se numeşte *sucitór*.

După ce s-a strîns, caşul se *jintuiéşte*, adică se frămîntă în strecurătoare sau în *crintă* „bucată de lemn scobită, în formă de covată". Zerul gros şi cu multă grăsime, care iese atunci din caş, se numeşte *jintuít*. În localitatea Rugineşti, alturi de *jintuít* am notat şi forma *janţ*, cu menţiunea că se foloseşte mai mult în glumă. Harta 422, din ALR, II, care atestă pentru Ardeal şi Moldova de nord formele *jintuit* şi *jintuială*, înregistrează şi pe *janţ* în mai multe puncte din sudul Moldovei, sud-estul Ardealului şi estul Munteniei. Din *jintuít*, după ce se lasă mai multă vreme să dospească într-o putină, numită de aceea *zăcă-*

toáre, se alege untul. Vasul în care *se bate* untul se numește în general *badău*. La Buhalnița am înregistrat cu acest sens și forma *bîdîiéș* (diminutiv de la *budîi*), la Hangu termenul *budalău*, iar la Rugineşti *budurói*. Bățul prevăzut la un capăt cu o rotiță de lemn găurită, cu care se amestecă *jintuitul* în *badău* se numește *brighidău* sau *roată de bătut unt*. Aceeași unealtă servește și la bătut *străgheáța*, despre care a fost vorba mai sus. Lichidul care rămîne după ce se alege untul se numește peste tot *záră*.

Zerul rămas de la caș se fierbe în *căldare* (dacă-i de tablă) sau în *cazan* (dacă-i de tuci). Ca să nu se prindă zerul de fundul căldării, se mestecă cu un băț numit *tăujér*. Căldarea cu zer este susținută deasupra focului cu un *vîrtéj* sau cu o *cújbă*. Termenul *jíntiță*, înregistrat de harta 418, din ALR, II, în aproape toate punctele anchetate, se folosește curent și aici. Zerul rămas de la urdă se numește *zer acru*, spre deosebire de *zerul dulce*, rămas de la caș. Lingura de lemn cu care se toarnă urda fiartă în strecurătoare este numită *lingură mare* sau *lingură de luat urda*.

Putina în care *se bate* brînza se numește *bărbînță* sau *putină de brînză*. Înainte vreme brînza se mai păstra și în *burdúf*. Între *ciuvéiele* de la stînă se află și vasul de lemn, nu prea mare și înfundat la ambele capete, în care ciobanii țin de obicei apă și care se numește *bótă* (pl. *bóte*) sau *fedeléș* (IA). Termenul *bótă*, însă, are în această regiune, ca și în alte părți din Carpații răsăriteni, și sensul de „baston, ciomag". Pentru „bățul mai lung, prevăzut la un capăt cu un cîrlig de lemn sau de fier, cu care se servesc ciobanii la prins oile", se folosește aici termenul *cáță*, mai răspîndit în Moldova decît în alte regiuni ale țării (vezi ALR, II, harta 395).

M î n c ă r u r i o b i ș n u i t e la s t î n ă. Dintre mîncărurile speciale pe care le pregătesc ciobanii, menționăm *diresélele* (sg. *direseálă*) sau *dresélele* (sg. *dreseálă*), făcute din zarzavat fiert cu zer acru și amestecat cu *jintuit*, *gătejelele* „bucăți de caș amestecate cu jintuit", *topitul* „caș topit în prăjitură de ceapă cu unt", *urdárul* „amestecătură de urdă și unt" (Rg), *tolcámul* „amestecătură de urdă cu jintuit" (Hn).

F u n c ț i i l e î n d e p l i n i t e d e c i o b a n i la s t î n ă. După obligațiunile precise pe care le au ciobanii la stînă, ei poartă diferite denumiri. *Báciul* se îndeletnicește, la stînile mari, numai cu preparatul brînzei și al celorlalte produse lactate; la stînile mai mici el este și cel mai mare peste ciobani. În acest caz, partea de simbrie primită de el în plus față de ceilalți se numește *băcíe*. Administratorul unei stîni mari se numea înainte, uneori se numește și astăzi, *scutár*; sinonim cu *scutár*, am înregistrat la Hn și termenul *sámeș*. Sensul de aici al cuvîntului *sámeș* nu este prea îndepărtat de acela pe care-l avea în limba romînă din sec. al XIX-lea: „casier, administrator financiar, om priceput în probleme financiare". Pentru că *scutárul* era de multe ori și proprietarul celor mai multe oi din stînă, el se numea și *stăpîn mare*, *stăpînul stînei* sau *stăpîn de stînă*. Astăzi, la stînile aparținînd cooperativelor, începe să se introducă termenul *responsabil* sau *cioban pe samă* (Rg), adică cel care are responsabilitatea întregii stîni, înlocuindu-l pe

mai vechiul *scutár*. Ciobanii care nu au oi în stînă, ci lucrează numai pentru *simbrie* „plată în bani şi în brînză" se numesc *sîmbráşi* (PG,Cl). Ciobanul care paşte oile cu lapte, *mînzările*, şi — totodată — participă la muls se numeşte *mulgár* sau *mînzărár*, iar cel care paşte oile sterpe, *sterpár*. Pentru că oile sterpe sînt adesea amestecate la păscut cu cîrlanii, ciobanul respectiv se mai numeşte şi *cîrlănár*. Ciobanul de la berbeci este *berbecár*. În cazul cînd caprele sînt mai numeroase la o stînă şi se aleg într-un cîrd aparte, cel care le paşte se numeşte *căprár*. Ciobanul care mînă oile la strungă, de obicei un copil, este numit *strungár*. Cu termenul *pohár*, folosit adesea în glumă, este numit ciobanul mai tînăr, un copil care nu are o sarcină precisă la stînă, fiind întrebuinţat, după împrejurări, la toate treburile, dar mai ales ca strungar. Cuvîntul este un derivat cu sufixul-*ar*, de la *púhă* „bici", prin analogie cu ceilalţi termeni care denumesc ciobanii după sarcinile îndeplinite la stînă: *mulgár*, *sterpár*, *berbecár*, *cîrlănár* etc. Aproape pe lîngă fiecare stînă este şi cîte o cireadă de vaci. Păstorul însărcinat cu paza vacilor este numit *văcár*, iar cel care paşte viţeii, *viţelár*.

Un număr de oi mai mic decît ceea ce se înţelege în mod obişnuit prin turmă se numeşte *cîrd*. În satele IA şi Bh am notat şi termenul *botéi*, pe care harta 390, ALR, II, îl înregistrează pe o arie compactă în Ardealul central şi de nord, inclusiv Maramureşul, precum şi în mai multe puncte din Moldova. Prezenţa acestui cuvînt în regiunea anchetată de noi, ca şi în restul Moldovei, se datoreşte probabil unei infiltraţii ardeleneşti. Tot doi termeni se folosesc în regiune şi pentru locul umbrit şi expus la bătaia vîntului, unde se odihnesc vitele la amiază. Alături de *stánişte* se întîlneşte şi *amiezătoáre*. Toamna, cînd stîna se desface, în sensul că fiecare om îşi ia oile acasă, se zice că se *aleg* sau se *răscolesc* oile. Operaţia aceasta, precum şi data cînd *se răscolésc* oile, poartă denumirea de *răscól*. Harta 399, din ALR, II, înregistrează termenul *a răscolí*, cu acest sens, în mai multe puncte din nordul Moldovei, Bucovina şi Maramureş, printre care şi punctul 551 (Pipirig), din vecinătatea regiunii anchetate de noi.

Locul unde a fost o stînă se numeşte în general *tîrlitúră*. Pentru că pe un asemenea loc cresc de obicei urzici, la IA i se spune şi *urzicărie*. În satul Rg, unui loc cu iarbă mai bună, preferat de păstori, i se spune *dumésnic*, termen înregistrat cu acest sens şi de dicţionarul ilustrat al lui Candrea. În general, locul unde pasc vitele se numeşte *izláz*. Cu acelaşi sens, la Hn am notat şi termenul *păşúne*, iar la IA *nimáş* (< magh. *nyomás* „bătătură"), pe care harta 317, din ALR, II, îl înregistrează în Moldova numai în localitatea Mirceşti-Roman.

Din prezentarea termenilor păstoreşti făcută pînă aici se poate cu uşurinţă constata lipsa neologismelor, precum şi numărul mic de elemente străine intrate relativ recent în componenţa acestei terminologii. Faptul se explică în primul rînd prin nivelul tehnic scăzut la care se găseşte această îndeletnicire, în raport cu progresul tehnic mai mare realizat de aceiaşi locuitori în alte domenii ale vieţii lor materiale. Astfel, în timp ce în terminologia păstorească nu întîlnim aproape nici

un cuvînt de origine germană, în terminologia meşteşugurilor, după cum vom vedea mai departe, termenii germani abundă, datorită contactului pe care l-au avut locuitorii romîni din această regiune cu meşteşugarii germani din Bucovina sau din oraşele Piatra-Neamţ şi Vatra Dornei.

IV. TERMINOLOGIA INDUSTRIEI CASNICE TEXTILE

Ca în toate regiunile muntoase ale ţării, prelucrarea lînii şi a cînepei formează şi aici îndeletnicirea de bază a femeilor. Termenii referitori la diferitele unelte şi operaţiuni specifice acestui domeniu de activitate nu diferă faţă de cei folosiţi în Moldova sau în regiunile limitrofe din Ardeal. Aşa cum am constatat în cazul terminologiei agricole şi a păstoritului, aria de răspîndire a unor termeni din regiunea anchetată de noi cuprinde fie numai Moldova (adesea cu Bucovina, Maramureşul şi Ardealul de nord-est), fie numai Ardealul sau partea Ardealului vecină cu Moldova. În mod firesc, sînt şi cuvinte a căror arie de răspîndire cuprinde regiuni mai mari, uneori chiar întreg teritoriul locuit de romîni. Alteori, însă, pentru aceeaşi noţiune se folosesc aici doi termeni, dintre care unul caracterizează graiul moldovenesc, iar celălalt anumite graiuri adeleneşti, ceea ce face ca regiunea respectivă să aibă aspectul unei zone de tranziţie între graiul moldovenesc şi graiurile ardeleneşti.

Dintre cele două plante textile mai cunoscute, cînepa şi inul, aici se cultivă aproape numai prima. În afară de expresiile *cînepă de vară* şi *cînepă de toamnă*, se întîlneşte peste tot şi termenul *haldán* (pl. *haldáni*), denumind cînepa mai mare, care creşte de obicei la rărime. Locul pe care se seamănă cînepa se numeşte *cînepişte*. După ce se coace, cînepa *se culege*, apoi se usucă şi se scutură de frunze şi de floarea cu seminţe, numită în regiune *buc*, *huc* şi *muc*. Firele care se iau o dată în mînă, cînd se culege cînepa, alcătuiesc un *mănúnchi* sau un *smoc*. Din cîteva *mănúnche* sau *smocuri* se alcătuieşte un *fuior*. Cînepa prea măruntă care rămîne pe ogor după ce s-a cules cea bună, şi care serveşte de legători pentru fuioare, se numeşte *porghici*. La Cl am notat şi forma *purghici*, iar la PG *purdic* şi *purdéi*. În Hn ni s-a spus că o astfel de cînepă se numeşte şi *rămăşiţă*.

După operaţiile amintite, cînepa se duce la *topilă*, unde se *topéşte*. Nu se cunoaşte în regiune, cu acest sens, verbul *a mura* (cînepa). Apoi se usucă şi *se bate* (Hn) sau *se zdrobeşte* (PG), cu *meliţóiul*, alcătuit din *limbă*, *picioare* şi meliţoiul propriu-zis sau *tocul* (Hn), termen creat probabil de la verbul *a toca* „a sfărîma". La meliţoi se elimină aproape în întregime *pozdéria*, adică partea lemnoasă a cînepei. Cîtă mai rămîne se elimină cînd *se trage* cînepa la *meliţúică*, Harta 257, din ALR,I, care notează pe arii întinse din Moldova, Muntenia şi Ardeal, cu acest sens, termenul *meliţă*, înregistrează în cîteva puncte din Moldova, între care şi Pipirig, din vecinătatea regiunii noastre, pe *meliţúică*, derivat de la *meliţă* cu sufixul diminutival *-uică*, după cum *meliţói* este derivat de la acelaşi cuvînt, cu sufixul augmentativ *-oi*. După meliţat,

cînepa se trece în *ragilă* (verbul este *a răgelá*), cu care ocazie se aleg *cîlţii*. Aria cuvintelor *rágilă* şi a *răgelá*, în care intră întreaga regiune anchetată de noi, cuprinde numai Moldova şi o mică parte din Ardealul de nord-est şi din Maramureş (vezi ALR, I, hărţile 260 şi 261). Calitatea cea mai bună a cînepei, cu firul lung şi subţire, care se obţine prin răgelat, se numeşte *fuiór*. Douăsprezece fuioare alcătuiesc o *chită*. În Moldova, aria lui *chită* se suprapune ariei cuvintelor *rágilă* şi a *răgelá* (vezi ALR, I, harta 262). Cuvîntul *búci*, plurale tantum, se foloseşte şi aici în mod curent pentru a denumi cînepa de cea mai proastă calitate, care rămîne după ce se *piáptănă* cîlţii.

O terminologie în general cunoscută, mai ales în Moldova, am înregistrat şi în domeniul prelucrării lînii. Lîna tunsă de pe burta oilor şi de pe coadă se numeşte *tuşinătúră* (pl. *tuşinătúri*). La Hn i se mai spune şi *floáce*. Operaţia respectivă se numeşte peste tot a *tuşiná*. *A miţi* înseamnă la Hn „a tunde lîna de pe cîrlani", iar lîna respectivă poartă denumirea de *miţe* (sg. *miţă*). Pe lîngă sensul comun, termenul *lînă* are peste tot şi pe cel de „cantitatea de lînă tunsă de pe o oaie". Cînd e cu firul mai scurt, la Cl i se spune *lînă cănuroasă*, iar cînd e cu firul lung, *lînă păroasă*. Murdăria care iese din lînă la primul spălat se numeşte şi aici *usúc*. În general, în regiune se foloseşte forma *scărmăná*. La Cl, însă, am înregistrat şi varianta *cărmăná*, rezultată prin afereza lui *s*, pe care harta 432, din ALR, II, o înregistrează în mai multe puncte din Moldova de nord, între care şi Pipirig, precum şi în cîteva localităţi din munţii Apuseni. Lîna scărmănată se *piáptănă* cu nişte *piépteni* speciali, cu care ocazie se selectează două calităţi: *părul*, care se toarce pentru *urzeálă*, şi *cánura*, care — după ce se trage din nou prin nişte piepteni mai fini, numiţi *pieptănúşi* — se toarce pentru *băteálă* (sau *bătătúră*). Harta 483, din ALR, II, nu înregistrează termenul *băteálă* în nici o localitate din Moldova. Peste tot este numai *bătătúră*. Prezenţa lui în regiunea anchetată de noi, eventual şi în alte localităţi din partea muntoasă a Moldovei, poate fi pusă pe seama unei infiltraţii ardeleneşti. Lîna trasă în *pieptănúşi* se aşază sub formă de pături, numite *pále* (sg. *pálă*), iar din mai multe pale se face un *cáier*. Uneori numai cantitatea de *păr* care se pune o dată în furcă se numeşte *cáier*, iar cantitatea de *cánură* pusă o dată în furcă se numeşte *pálă*. Scărmănatul lînii se mai face în regiune şi cu maşina. Lîna măruntă, de calitate inferioară, care cade sub maşina de scărmănat se numeşte *códină* sau *scuturătúră*.

T o r s u l ş i ţ e s u t u l. Atît lîna cît şi cînepa se *torc* în general cu *furca* şi *fusul*, dar şi cu *roata de tors* (Hn). Un fus mai mare se mai numeşte şi *drúgă*. Tot *drúgă* se numeşte şi cantitatea de tort pusă pe un fus. După ce se scoate de pe fus, *drúga* se *deápănă*, se face *scúle* sau *ghéme*. Sculele se fac pe *răşchitór*, iar operaţia se numeşte *a răşchiá*. Unealta cu care se *urzéşte* o ţesătură se numeşte peste tot *urzói* (pl. *urzoáie*), termen derivat de la verbul *a urzi*, cu sufixul *-oi*. Cuvîntul *urzói*, notat de harta 461, din ALR, II, şi în localitatea Pipirig, poate fi socotit tot o infiltraţie ardelenească. În restul Moldovei, unealta res-

pectivă se numește numai *urzitór* sau *urzitoáre*. Locului unde se încrucișează firele pe urzoi sau pe rășchitor i se spune *rost* sau *cruce*. Existența în această regiune a ambilor termeni se explică prin faptul că localitățile anchetate fac parte din zona de tranziție între aria lui *rost* și aria lui *cruce* (vezi ALR, II, harta 450). Firele de pe urzoi se numără în grupuri de cîte trei. La un loc, trei fire alcătuiesc o *numărătúră*. Zece *numărături* alcătuiesc o *je'iúță* sau *jurubiță* (Cl). Toate firele de pe urzoi, *sculul*, alcătuiesc o *jirébie* sau un *caleáp* (Hn).

Părțile *vîrtelniței* se numesc și aici, ca aproape peste tot în Moldova, *pop, cruci*, dar și *raze* (PG), *fofeze* (sg. *fofeáză*). *Țéviile* sau *țevile* se fac cu *sucála*, numită în PG și *roată de făcut țevi*. Pentru *sucálă*, în Hn și IA am înregistrat și sinonimul său moldovenesc *létcă*.

Noțiunea „război de țesut" este denumită aici numai cu termenul general moldovenesc, dar a cărui arie cuprinde și Ardealul de nord-est, inclusiv Maramureșul (vezi ALR, II, harta 470 , *státive*. Bucățile de lemn scobite, în care se fixează spata se numesc *vatále*, ca peste tot în Moldova și în Muntenia propriu-zisă. Cele două bucăți de lemn care leagă între ele tălpile războiului de țesut se numesc aici *prinzătóri* (sg. *prinzătoáre*). Harta 474, din ALR, II, înregistrează acest termen numai în localitățile Toplița, Pipirig și Ciocănești, din vecinătatea regiunii anchetate de noi. Probabil că aria lui nu depășește partea de nord a Carpaților răsăriteni. Ochiurile ițelor prin care trec firele urzelii, la *nevedit*, se numesc în general *cotléțe* (sg. *cotléț*), în localitățile Cl și PG, însă, am înregistrat, pentru această noțiune, și termenul *cășiță*, neatestat în nici un punct de ALR, II, harta 479. Bucățile de lemn pe care se apasă cu picioarele ca să se facă *róstul*, să *rosteáscă* pînza, se numesc *călcătóri*. Cele două bețe care țin rostul sau crucea pînzei și care stau lîngă sulul de dinapoi se numesc *fuștéi* (sg. *fuștél*). *Teáră* se numește și aici distanța dintre ițe și sulul de dinapoi, precum și întreaga urzeală *învelită* de acest sul, iar *nátră*, distanța dintre sulul de dinainte și spată. Cuvintele *amnár, amnărúș* și *lemnúș* numesc în unele localități atît unealta cu care se sucește sulul de dinainte, cît și bețișorul care menține țevia în suveică, deși în general primul este numit *amnár* ori *amnăruș*, iar al doilea *amnărúș* sau *lemnuș*. Bucata de lemn sau de fier, cu zimți la capete, care întinde pînza la țesut se numește în general *întinsoáre*, iar la PG și *mîță*. Prezența termenului *mîță*, cu acest sens, la PG trebuie pusă în legătură cu existența lui și la Toplița (vezi ALR, II, harta 486), ambele localități fiind aproape vecine și situate pe șoseaua care face legătura între valea Bistriței și Ardeal, pe valea rîului Bistricioara. „Firul rupt sau urzit în plus, care se deapănă de obicei înspre sulul de dinapoi" se numește *mînzóc, mînz* sau *urióc* (Pt). În general, *urióc* se numesc resturile de urzeală care nu se mai pot țese, la capătul pînzei. Greșul făcut în pînză, cînd un fir rupt nu a fost înlocuit, se numește peste tot *lătunói* sau *lătînói* (pl. *lătunoáie, lătînoáie*), iar la Cl și *cărare*. Pentru ca pînza să nu se *destrámă*, se *tivéște* la capete sau se *căpestreáză* (Cl).

În legătură cu termenii care se referă la felul cum este ambalat sau la calitatea *bumbacului* menționăm faptul că, alături de *pachet*, am

înregistrat în PG şi forma *pac* (de bumbac), ; cf. germ. *Pack* „pachet, legătură". Bumbacul tors subţire se numeşte peste tot *perişor*. Legătura de bumbac mai mică decît pachetul, alcătuită de obicei din cinci *scule*, este numită *sucitúră*, dar şi *păpúşă* (Hn). Comparînd termenii înregistraţi de noi cu datele oferite de ALR, II, harta 459, care înregistrează în punctele anchetate în Moldova termenii *păpúşă* sau *scul*, presupunem că *sucitúră* este aici o infiltraţie ardelenească. Harta menţionată consemnează prezenţa acestui termen în mai multe localităţi din Ardeal.

Ţ e s ă t u r i. Dintre termenii sau expresiile care denumesc diferite feluri de ţesături am întîlnit şi aici pe *bîrneáţă* „baieră la traistă", înregistrat de ALR, II, harta 495, numai în localităţile Pipirig şi Mihăileni-Bacău, apoi pe *cuvertură*, *lăicér*, *macát*, *pănúră*, *pînză de bumbac*, *pînză de cîlţi* sau *şiac de tort*, *pînză de fuior*, *pocládă* (şi *poclád*) sau *plocádă*, *prosop*. „Valul de pînză" se numeşte, ca peste tot în Moldova (vezi ALR, II, harta 489), atît *val* cît şi *vălătúc*. Florile sau diferite figuri care *se aleg* în ţesătură, cu ajutorul unei scînduri numite *speteázǎ*, poartă denumirea de *alesătúri*.

V. *TERMINOLOGIA MEŞTEŞUGURILOR*

Spre deosebire de terminologia agricolă, a păstoritului sau a industriei casnice textile, unde am constatat lipsa aproape totală a termenilor străini, terminologia unor meşteşuguri, mai ales a tîmplăriei şi a fierăriei, prezintă un mare număr de elemente străine, în special germane. Ca şi cazul termenilor de origine germană din terminologia forestieră, asupra cărora am insistat mai sus, aspectul formal al cuvintelor respective din domeniul tîmplăriei şi al fierăriei a suferit numeroase schimbări în graiul locuitorilor din regiunea anchetată, datorită anumitor particularităţi fonetice şi morfologice ale limbii romîne.

T î m p l ă r i e. Meseriaşul care se ocupă cu tîmplăria se numeşte în regiune *tîmplár* (şi *stolér*). Masa lui de lucru este denumită atît *tejgheá* cît şi *báncă* (sau *bánc* < germ. *Bank*) *de lucru*, *de tîmplărie*, *de lemnărie*. Părţile băncii de tîmplărie au şi aici denumiri ca *şurubul* sau *şurupul mare* şi *mic*, *broasca*, *cutia băncii* sau *saltárul*, *cuiul opritor*, *cuiele pentru strîns*, *jugul móbil*, *picioarele băncii*. Faţa mesei de lucru este numită şi *blát* (< germ. *Blatt* „faţa mesei").

U n e l t e l e t î m p l a r u l u i. Termenul *ferăstrău* apare aici numai cu formele *ferestău* şi *firistău*, ca în mai multe părţi din Moldova şi Muntenia de est (vezi ALR, II, harta 553). Alături de cuvintele menţionate, care denumesc mai ales „ferăstrăul de mînă", apar şi termenii *béschie*, cu varianta *béstie*, şi *joágăr*, denumind un ferestrău mare, mînuit de două persoane. Unealta cu care se înclină dinţii ferestrăului, unul la stînga şi altul la dreapta, ca să taie mai uşor, se numeşte peste tot *rostár* (termen pe care harta 554, din ALR, II, îl înregistrează numai în localitatea Pipirig), dar şi *polizór* (IA).

După felul cum sînt construite şi după întrebuinţarea lor, ferăstraiele de mînă au diferite numiri. Astfel, „ferăstrăul de scobit" se nu-

mește *sfáizîc* sau *șfaizîr* (< germ. *Schweifsäge*). Dintre celelalte menționăm pe *lóczéc* sau *coadă de șoarece* (< germ. *Lochsäge*), ferăstrăul *fúxtanț* (și *fucșfanț*) sau *coadă de vulpe* (< germ. *Fuchsschwanz*), ferăstrăul cu dinții mici, numit *șliț* (< germ. *Schlitz*), ferăstrăul mic, folosit de obicei la îngropatul *chingilor*, numit *chingár*.

După felul cum sînt construite și după întrebuințarea lor, nume diferite au și *dălțile*. În primul rînd subliniem faptul că alături de termenii *dáltă* și *dăltuí* se folosesc curent și *ștémaizîn* (< germ. *Stemmeisen* „daltă") și a *ștemuí*. O daltă groasă se numește *lócbaidîn* (< germ. *Lochbeitel*). Dalta crucișă, folosită de obicei la îngropat balamalele, este denumită *cráismă* (< germ. *Kreuzmeissel*). Pentru „daltă" am notat la Hangu și termenul *răzúș*.

Mai numeroși sînt termenii care denumesc diferitele feluri de gealăie. Pe lîngă termenul *gealău*, în regiune se folosește curent și *rindeá*, cu varianta *rändea*. Lama de fier a gealăului se numește peste tot *custúră*. Gealăul cu care se trage pentru prima dată pe o scîndură se numește *hălcitór* și *cioplitór*, iar cel cu care se trage ultima dată, *fețuitór* sau *dúblu óbel* (< germ. *Doppelhobel*). Gealăul cu care se fac tablii la ușă este denumit *plátbanc* și *pátbanc*, la Se (< germ. *Plattbank* [*hobel*]). Gealăul cu care se fac șanțurile în lemn, *núturi* (< germ. *Nut* „șanț, scobitură"), se numește *garníz* (< germ. *Karnies* [*hobel*]), *nútobel* (< germ. *Nuthobel*) sau *șpónt*. Cercevelele ferestrelor se lucrează cu gealăul special numit *chítfalț* (< germ. *Kittfalz*). Muchiile rotunde sau bastoanele se lucrează cu rindeaua numită *ștáb* (cf. germ. *Rundstabhobel*). Un alt gealău, folosit mai ales la subțiat scîndura, poartă numele de *șrótobel* (< germ. *Schrothobel*). Rindeaua mare, cu care se îndreaptă *muchiile* scîndurilor sau ale doagelor este numit *muchér* sau *robánc* (< germ. *Rauhbank* [*hobel*]). Pentru a îndrepta sau a adînci un șanț făcut cu *garnizul*, se folosește gealăul numit *gură de broască*. Cu gealăul numit *lambá* se face scobitura de la muchia unei scînduri, ca să se îmbuce cu alta. Alături de *geluitúri*, pentru fășiile de lemn care ies de la geluit am înregistrat la IA termenii *perciúni* și *cîrcéi*.

Dintre ciocanele folosite de tîmplar, unele comune și fierarului, menționăm *fóșlacul* (< germ. *Vorschlag* [hammer]), *fálțamerul* (< *germ. Falzhammer*) *șlácamerul* (< germ. *Schlaghammer*).

În afară de uneltele pomenite mai sus tîmplarul se mai folosește și de *țiglínă* „lamă de fier, cu ajutorul căreia se răzuiește o bucată de lemn" (< germ. *Ziehklinge* numită la Hangu și *clóțur* sau *croáțăr* (< germ. *Kratzer* „răzuitor"). Unealta cu care se însemnă pe o scîndură linii rotunde se numește *compas*, iar cea cu care se însemnă unghiuri poartă în general numele de *vinclu* (< germ. *Winkel*), dar și *colțár*, derivat de la *colț*, sau *șmíglă* (< germ. *Schmiege*). Tot *compas* (sau *clupă*) se numește și unealta cu care se măsoară lungimea sau grosimea lemnelor. „Compasul de grosime" mai poartă și numele de *gráifțirc* (< germ. *Greifzirkel*). Pentru găurit lemnul se folosește *sflédérul* (la IA și *sféder*) sau *burghíul* și *coárba*, la care se pot fixa, după trebuință, diferite *burghie*. Tot *coárbă*, sau *língură* (Hn), se numește în regiune burghiul mare, cu ajutorul căruia se fac găuri mai largi, îndeosebi la butucul roții. Unealta

cu care se fac cepurile la spiţele roţilor poartă aici numele de *ţápmaşin* (< germ. *Zapfenmaschine*). Butucul pe care reazemă tîmplarul bucata de lemn, cînd ciopleşte, sau pe care stă nicovala fierarului, se numeşte *trunchi de cioplit, cioată* sau *ştoc* (< germ. *Stock*). În sfîrşit, o ultimă unealtă pe care o mai pomenim aici este *zgîriácul*. Cu ajutorul lui se înseamnă, prin *zgîrietúri*, linii paralele cu marginea unei scînduri; pe baza acestor însemnări se fac alte operaţii, cu alte unelte. Aceeaşi unealtă este denumită şi cu termenul *ştráihmas* (cu variantele *ştrágmais* şi *tráxmais*), (< germ. *Streifmass*) sau *şablón*, cu varianta *jablón*, la Se, (< germ. *Schablone*).

Strungul. Aproape toţi meşterii tîmplari din regiune au *strúng*. Forma *strug*, pe care ALR, II, harta 568, o înregistrează pe o arie largă în Moldova şi în Ardealul de nord-est nu apare în vorbirea meseriaşilor tîmplari din regiunea anchetată; peste tot am întîlnit numai *strung*. Dintre termenii care denumesc diferitele părţi ale strungului, menţionăm *capul supórt* cu *furca*, în care se fixează un capăt al lemnului de strujit; la capătul celălalt lemnul respectiv se sprijină într-o bucată de fier, cu vîrful conic, numit *chérner* sau *chélnir* (< germ. *Kőrner*), apoi *roata strungului* sau *roata volánţă* „volantă" (Hn), care — fiind pusă în mişcare cu ajutorul *pedálei* sau *călcătórului* — produce energia necesară pentru a fi învîrtită cu viteză *osia strungului*. Bara de fier pe care se reazemă cuţitele, cînd se lucrează la strung, este numită *liniár* (< germ. *Lineal*) sau *téu*. La strungurile rudimentare, bucata de lemn care face legătura între pedală sau călcător şi osia strungului se numeşte *colătău*. La strungurile mai noi, mişcarea de la roata volantă la osie este transmisă cu ajutorul unei curele. Roata mică, fixată pe osia strungului, care este pusă în mişcare de cureaua respectivă, se numeşte *şáibă* (< germ. *Scheibe*). Surcelele care ies cînd se strujeşte lemnul poartă şi aici denumirea de *strujituri*.

Fierărie. Alături de cuvîntul *fierar*, folosit curent în regiune, apare sporadic şi termenul de origine maghiară, pătruns în localităţile anchetate din Ardeal, *cováci*, cu varianta *covál*.

Uneltele fierarului. În primul rînd trebuie să subliniem faptul amintit deja că şi în cadrul acestui domeniu de activitate terminologia constă dintr-un amestec de elemente romîneşti şi germane. Amestecul acesta de termeni romîneşti, uneori reprezentînd traducerea sau calchierea celor germani, şi termeni germani propriu-zişi caracterizează terminologia tîmplăriei şi a fierăriei nu numai în regiunea Bicaz sau pe valea Bistriţei. Atare amestec, produs într-un timp nu prea îndepărtat, se întîlneşte aproape peste tot în Moldova şi se datoreşte faptului că meşteşugarii de la care au învăţat romînii aceste meserii erau mai ales germani sau evrei stabiliţi în oraşele şi tîrgurile moldoveneşti. Pătrunderea acestor termeni tehnici germani în graiurile populare romîneşti a fost susţinută apoi şi de învăţămîntul în vechile şcoli de meserii, unde mulţi dintre maiştri erau de asemenea germani[12]).

---

12) Simion C. Mîndrescu, în lucrarea sa *Influenţa germană asupra limbii romîne*, Iaşi, 1904, p. 20, dă o bogată listă de numiri germane folosite pentru diferite gealăie, în şcoala de arte şi meserii din Iaşi, cu menţiunea că numiri germane poartă şi alte numeroase unelte din atelierele şcolii.

În afară de unii termeni cunoscuți, ca *nicoválă, foále, ilău, ciocán, barós*, „ciocanul cel mai greu", *chéie* (*fixă, franceză* sau *universală*), *minghină* „cleşte mare de fier, fixat la masa de lucru a fierarului" şi alții, care alcătuiesc un strat terminologic mai vechi, am înregistrat şi cuvinte aparținînd unui strat mai nou ca *bonfáer* „ferăstrău de mînă pentru tăiat fierul", *hántamer* „ciocan de mărime mijlocie" (< germ. *Handhammer*), *nítamer* „ciocan de bătut nituri" (< germ. *Niethammer*), *bórmaşină* „unealta cu care se găureşte fierul la rece" (< germ. *Bohrmaschine*). Ciocanul special de făcut potcoave se numeşte *şpíţhamer* (< germ. *Spitzhammer*), dar şi *fórbaism*, la Se. Alte numiri pentru ciocane am notat la tîmplărie.

Dulgheria şi construcția casei. Terminologia acestei îndeletniciri este mai puțin bogată în cuvinte străine de proveniență relativ recentă în limba romînă, în comparație cu terminologia forestieră sau cu a tîmplăriei şi fierăriei. În general, termenii referitori la construcția casei folosiți în această regiune sînt aceiaşi ca pe întreaga vale a Bistriței. Casa se construieşte fie încheiată *durát* sau *în durat, în chiotori*, adică din *bîrne* încheiate la colțuri, fie *în şóşi* sau *în amnáre*, adică din stîlpi (numiți *şóşi*) fixați jos în *tálpa* casei, iar sus înfipți în *grinzi*, între care se bagă *înfundătúra* „lemnele care formează umplutura pereților casei". *Şóşii* de la colțurile casei sînt sprijiniți de o parte şi de alta de *contrafíşe*. Alături de termenul *grindă* am notat cu sensul de aici şi pe *coárdă*. Pe capetele grinzilor se pun *costoroábele*, iar pe acestea se fixează capetele de jos ale *căpriórilor*. Acoperişul casei poartă denumirea de *hazáş* sau *hăzáş*, dar şi *acoperiş*. Gaura din acoperiş prin care intră lumina în podul casei se numeşte *bagícă* şi *fumár* (Se). Materialul folosit în mod curent pentru acoperiş este *dránița*. Alături de acest termen se foloseşte şi cuvîntul *şindílă*, uneori cu specificarea că şindila îi subțire şi scurtă, pe cînd dranița-i mai groasă. Retezătura de brad din care se face dranița se numeşte *şpan* (< germ. *Span*), iar operația respectivă *a şpănuí*. Din *şpan*, bucățile de draniță se desprind cu unealta de fier numită *cîrnéci*. Dranița se bate pe *leațuri* (sg. *leáț*); alături de *leáțuri*, am notat şi forma *léțuri* (sg. *leț*). Scîndura care se bate peste căpriori, cînd se înveleşte casa cu tablă, se numeşte *astereálă* (< tc. *astar* „căptuşeală" + suf. *-eală*) sau *tabán*, termen de asemenea turcesc.

După ce s-a ridicat construcția de lemn, pentru a putea fi lipită casa se *şuşeléşte* sau se *şipcuiéşte*, adică se bat în bîrne sau în înfundătură *şuşéle, cercevéle, şipci* sau *țánduri* „leațuri mici de scîndură, care susțin lipitura". În toată regiunea am întîlnit, cu sensul cunoscut, cuvîntul *prispă*. Cînd prispa este prevăzută la exterior cu un grilaj de scîndură, se numeşte *cerdác* sau *tîrnáț*. Şopronul sau paravanul făcut la spatele casei se numeşte *dólie* (Cl, PG).

Tavanul casei se numeşte în mod obişnuit *bagdadíe*, dar şi *sufit*. Jos se bate *duşumeá* (şi *duşameá*) sau *podeálă*. Lemnele pe care se bate duşumeaua poartă denumirea de *căpătîie* sau *grinzi*. Pe lîngă termenul *toc* (de uşă sau de fereastră), am notat cu acelaşi sens şi pe *uşór*. Bucățile de scîndură puse pe dinafara geamului sau a uşei, formînd un

fel de ramă, se numesc *blăni* (sg. *blánă*, dar și *tasmále* sau *tăsmăli* (sg. *tasmá*, *tăsmă*), la Se.

Cojocăria. Termenii referitori la prelucrarea pieilor și la făcutul cojoacelor sînt puțini și aproape toți cunoscuți și în alte regiuni ale țării. De exemplu, unealta cu care se rad pieile înainte de a le *dubí* se numește și aici *grípcă* iar operația respectivă a *gripcuí*. Pielea se întinde cu unealta specială numită *cîrlig*. De la acest cuvînt s-a creat și verbul *a cîrligí* „a întinde pielea cu cîrligul". Suportul pe care se așază pielea cînd se *gripcuiéște* se numește *státivă*. Alături de termenul *bóndă*, cu sensul cunoscut, am înregistrat, cu același sens, și pe *pieptár*. Marginea neagră sau brumărie la o bondă, făcută fie din piele de miel, fie din lînă toarsă și vopsită, se numește *prim* sau *imitáție*. Dintre înfloriturile făcute pe bondă, menționăm *flórile*, *musculíțele* și *púricii*. Aceste înflorituri se coasă pe o bucată de piele special pregătită numită *jámșă*. Ca să nu se strice cojocul sau bonda, nasturii se coasă pe niște bucăți de piele, aplicate, numite *pingéle*.

Morărit. Deși bogată și, uneori, variată de la o localitate la alta, terminologia acestui ultim meșteșug asupra căruia ne oprim în paginile de față nu conține multe elemente străine de proveniență relativ recentă. Prin urmare, ca și terminologia dulgheriei și a construcției casei sau a cojocăriei, terminologia morăritului se deosebește din acest punct de vedere de cea a tîmplăriei sau fierăriei, bogată în elemente germane.

Toate morile, ferăstraiele sau joagărele de apă și pivele din această regiune sînt puse în mișcare de forța apei; șanțul prin care vine apa se numește *canál* sau *gîrlă*. Uneori, partea de unde această gîrlă începe să fie amenajată, eventual ridicată, pentru a aduce apa la nivelul necesar, poartă denumirea de *lăptóc* sau *lătóc*. Alteori, însă, termenii *canál*, *gîrlă* și *lăptoc* sau *lătoc* sînt perfect sinonimi. Lăptocul se face din scînduri, pe niște *stîlpi*. Lemnele puse de pe un capăt pe altul al stîlpilor și care sprijină lăptocul se numesc *curmezíșuri*. Din lăptoc, prin partea înclinată numită *săritoáre*, apa izbește în *roata de apă*. Cu ajutorul unei pîrghii numită *cúmpănă*, se oprește sau se pornește roata de apă, coborînd ori ridicînd *stávila* sau *stăvilárul*. Cînd stavila este coborîtă și prin urmare roata nu se mișcă, apa din lătoc curge pe o săritoare laterală, numită *sterp*, termen înregistrat de ALR, I, harta 152, numai în punctele 386 (Marginea-Bucovina) și 812 (Grădiștea-Oltenia). Lemnul gros și lung, care constituie osia roții de apă, se numește *grindei*. În acest grindei sînt înțepenite bine, cu *péne* sau *dópuri* (Cl) de lemn, *crucile* roții. De cruci sînt prinși *colácii* „obezile", iar între colaci sînt fixate *cúpele*, adică scîndurile roții în care lovește apa. Roata de apă este fixată la partea dinafară a grindeiului; la capătul lui din interior este fixată *roata de măsele*. Capătul dinafară al grindeiului se sprijină pe o construcție specială numită *căpătîi*. Lemnele din care se face căpătîiul se numesc *andréle*, dar și *căpătîie*. Sinonim cu *căpătîi*, la Audia am înregistrat termenul *postament*. În formă de ax, în capetele grindeiului se bat adînc niște buloane de fier, numite *cépuri* sau *ósii* (Cl). Bucata de lemn tare (fag, stejar etc.), fixată în căpătîi, pe care se

sprijină *cépul*, poartă numele de *broáscă* sau *măsáuă* (Cl). Dacă-i de metal, bucata respectivă se numeşte *lagăr* (PG, Ad). De multe ori, termenul *căpătîi* are atît sensul notat mai sus, cît şi pe cel de *broáscă* sau *lágăr*. ALR, I, harta 161, intitulată *broáscă (supt cepul grindeiului)*, nu înregistrează termenul *broáscă* în nici una din localităţile vecine cu regiunea anchetată de noi.

Instalaţia descrisă pînă aici este comună morilor, joagărelor şi pivelor. În cotinuare, ne vom ocupa numai de terminologia referitoare la diferitele părţi ale morii. *Roata de măsele* adică roata care are pe una din părţile laterale ale obezilor înfipţi nişte colţi de lemn tare, numiţi *măséle*, pune în mişcare *crîngul*, alcătuit dintr-o axă verticală, numită *fus* sau *drúgul crîngului* (Ad), şi din nişte bucăţi de lemn fixate în jurul fusului. Aceste bucăţi de lemn, în care se angrenează măselele, se numesc *şuştóri* sau *şîştóri* (IA). Capătul de jos al fusului se sprijină pe o bucată de lemn numită *púnte*, *púntea crîngului* (Ad), *púnte mobilă* (Hn), *supórt* (Hn) sau *grinda morii* (PG). Cu ajutorul ei se ridică sau se coboară piatra de deasupra, ca să iasă făina — după preferinţă — mai mare sau mai mică. Dispozitivul special construit pentru aceasta se numeşte *frînă* (IA, Bh), *şurub de transport* (PG), *manivélă* (Cl), *mînă cu zăvór* (Gl). Bucata de metal sau lemn tare, scobită şi fixată în punte, pe care se învîrte fusul, se numeşte *tigáie*. Capătul fusului, care intră în *tigáie* şi care este prevăzut uneori cu un vîrf de metal, se mai numeşte şi *căţél* (Gl) sau *buburúz* (PG). Capătul de sus al fusului este înfipt în puntea de metal numită *părpăriţă* (Ad), *pîrpăriţă* (IA, Ad), *părpăliţă* (Bh), *pîrpăliţă* (IA, Hn), *pirpeliţă* (Gl), *pérpeliţă* (Cl), *pîrpaliţa cardalnică* (PG), fixată în *piatra alergătoare*, adică piatra de deasupra. Sinonim cu *pîrpăriţă*, la Bh am înregistrat şi termenul *lágăr*. Piatra de dedesupt, care nu se mişcă, se numeşte *zăcătoáre*. Bucata de lemn care căptuşeşte gaura din piatra zăcătoare, prin care trece fusul, este numită peste tot *buric*. Uneori nu numai bucata de lemn, ci şi gaura respectivă poartă acest nume.

Pietrele morii sînt înconjurate de o *véşcă* făcută din scînduri. Locul ridicat unde se află *cóşul* se numeşte în general *podul morii*, dar şi *postaméntul morii* (Bh, Hn, Ad). Lemnele groase, înfipte în pămînt, care susţin podul morii se numesc *stîlpi*, *pópuri*, *ursói* sau *úrşi*. Partea de dedesupt, unde se află roata de măsele, puntea etc., poartă denumirea de *fundamént* (Gl) sau *báşcă* (Cl). Lemnul din faţă, la podul morii, pe care se reazemă şi pietrele, se numeşte la Galu *fruntár*.

Coşul morii se sprijină pe *cái*, două lemne numite aşa datorită faptului că de obicei au capetele din faţă sculptate în formă de cap de cal. Din coş, grăunţele cad mai întîi într-o cutie de lemn numită *téică*, iar de aici, prin gaura din piatra alergătoare, între pietre. Teica este scuturată, ca să curgă grăunţele din ea, cu ajutorul unui dispozitiv special numit *titiréz*, *scuturătoarea teicii* (PG), *scuturişte* (Bh). Cantitatea de grăunţe care trebuie să curgă continuu din teică între pietrele morii este stabilită cu ajutorul dispozitivului pus în mişcare de rotiţa numită *roata pentru grăunţe*, *roata de dat făina* (Bh), *duríţă* (Gl) sau *grăunţár* (Cl). Ighia-

bul prin care curge făina dintre pietrele morii are în această regiune mai multe denumiri, cunoscute de toţi morarii. Mai răspîndite sînt *téică* şi *piscoáie*. La PG am notat, alături de *téică*, şi termenul *gîrlici*. Cu acelaşi sens, la Cl, Ad, IA şi Bh am înregistrat cuvîntul *şipot*. Lada în care curge făina se numeşte peste tot *covátă*. Din covată, făina se pune în saci cu *căúşul de luat făină*, *leáfa de luat făină* sau *lopáta*. Măsurarea grăunţelor de măcinat sau a făinii se făcea altădată (uneori se mai face şi astăzi) cu *mierticul* şi *stamboála* (sau *stambólul*). Plata în grăunţe sau în făină, pe care o ia morarul pentru măcinat, se numeşte astăzi *huiúm* sau *uiúm*. Cu acelaşi sens, altădată se folosea mai ales cuvîntul *vámă*. Lada în care se păstrează *huiúmul* se numeşte la Călugăreni *hambár*.

Din timp în timp, pietrele morii se *férecă*, cu *ciocanul de ferecát*. Dispozitivul cu care se ridică piatra alergătoare, cînd se ferecă moara, se numeşte *cápră* sau *ţap* (Hn). Făina fină, care se aşază, sub formă de praf, pe diferitele părţi ale morii, este numită în general *ométiţă*, dar şi *píclă* (Hn). Făina prea mare, care se amestecă de obicei în hrana viţelor, poartă şi aici denumirea de *urluiálă*.

CONCLUZII

După ce am parcurs toate sectoarele terminologiei profesionale din localităţile anchetate, se cuvine să precizăm, în cîteva rînduri, caracterele generale ale acestui vocabular.

De la început, am distins o foarte bogată terminologie forestieră. Alături de termeni aparţinînd unui fond străvechi (*pădure*, *lemn*, *copac* etc.), sau de împrumuturi mai vechi, cum sînt cele cîteva turcisme (*dragoman*, *dălcăuş*, *şirin*, *ghionder* etc.) din timpul cînd exploatările forestiere de pe valea Bistriţei aprovizionau pieţele imperiului otoman, am observat prezenţa unui amestec foarte variat de cuvinte de diverse origini. Lucrătorii străini de această regiune, sau chiar din alte ţări, specializaţi în muncile la pădure, au lăsat urme adînci în acest vocabular, dîndu-i un caracter eterogen. Cei mai numeroşi termeni rezultaţi din astfel de împrumuturi sînt de origine germană, ucraineană, maghiară şi italiană. Vocabularul forestier se îmbogăţeşte, în momentul de faţă, cu numeroşi termeni legaţi de tehnica avansată care se aplică în exploatarea lemnului. Neologismele tehnice devin tot mai numeroase: *acord*, *ancora*, *antreprenor*, *baraj*, *canal*, *combinat*, *manipulant*, *plantaţie*, *rampă*, *remorcă*, *sonetă*, *sorta* etc.

Faţă de terminologia forestieră, într-o continuă prefacere, în plină dezvoltare, vocabularul legat de celelalte îndeletniciri ale oamenilor din regiunea viitorului lac de acumulare prezintă un caracter mai staţionar. Neologismul îşi face loc cu multă greutate şi, cum este şi firesc, angajează mai puternic diverse meşteşuguri, care se învaţă la oraş sau de la meşteri care, la rîndul lor, au învăţat meseria practicată în centrele urbane. Păstoritul, industria casnică textilă şi agricultura, cu o tehnică învechită în satele anchetate, cunosc o terminologie în general străveche şi, din această cauză, cu puţine elemente deosebite faţă de

alte regiuni din Carpaţi. Dacă împrumuturile relativ recente sînt puţine, în schimb impresionează numărul mare de derivate cu sufixele *-ar* şi *-(i) tor : berbecar, căprar, cîrlănar, colţar, gemănar, mînzărar, mulgar, pohar, sterpar, strungar, văcar, viţelar, vîrvar* etc., *călcător, feţuitor, hălcitor, urzitor* etc. Alte sufixe nu ajung acest grad de productivitate şi nu este cazul să le pomenim în mod special. Cele menţionate sînt instrumente foarte importante şi în îmbogăţirea terminologiei forestiere : *gînjar, mărginar, mijlocar, mîzgar, tasonar, ulucar* etc. ; *corhănitor, doborîtor, fasonator, sortator* etc. Din nou trebuie să observăm că la celelalte îndeletniciri derivarea, cu un rol mare în trecut, nu mai prezintă aceeaşi importanţă în momentul de faţă. Caracterul staţionar al terminologiei agricole, păstoreşti, al industriei casnice textile şi al unor meşteşuguri, cum ar fi morăritul, faţă de prefacerile mari din terminologia forestieră, este evident şi din acest punct de vedere. În timp ce terminologia forestieră se îndepărtează tot mai mult de caracterul rural, se „tehnicizează", restul vocabularului profesional îşi păstrează, în linii mari, caracterul său vechi.

LISTA LOCALITĂŢILOR ANCHETATE

cu abreviaţiile respective folosite în lucrare

Ad — Audia
Bh — Buhalniţa
Ch — Ceahlău
Cl — Călugăreni
Fg — Fîrţigi
Gl — Galu
Hn — Hangu
IA — Izvorul Alb
PG — Poiana Grinţieşului
Pt — Potoci
Rg — Rugineşti
Sch — Schitul-Durău
Se — Secu

INDICE DE CUVINTE

https://biblioteca-digitala.ro

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ РАЙОНА БУДУЩЕГО ВОДОХРАНИЛИЩА БИКАЗКОЙ ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИИ „В. И. ЛЕНИНА“

Краткое садержание

Данная работа является частью раздела, касающегося лексики народного говора, представленного в лингвистической монографии Биказа, которая была составлена коллективом исследователей из Бухареста, Клужа и Ясс.

Была исследована профессиональная лексика, связанная с лесной промышленностью, земледелием, скотоводством, кустарным текстильным производством и с некоторыми другими ремёслами. В отношении возможностей её развития профессиональная терминология исследуемой области имеет два аспекта: а) лексика, связанная с лесной промышленностью, столярным и кузнечным ремеслом, т. е. с такими занятиями, в которых техника получает с каждым днём всё большее применение; б) терминология из сферы земледелия, скотоводства, кустарного текстильного производства и др. является более устойчивой.

Терминология из области лесной промышленности очень богата и в то же время весьма разнообразна по своему происхождению. На основу старых румынских элементов наслаивается прежде всего пласт турецких слов, проникших ещё в то время, когда лесная промышленности снабжала главным образом в пользу турков (напр. *cazîc*, *dălcăuş*, *dragoman*, *zavîţ* и др.). В период проникновения капитализма в эту сферу производства, к этому слою прибавляются элементы немецкого

происхождения (*fludăr, leafă, şlaidăr, şlaiţ* и др.), итальянского (*garga!, marina!, şprangă ţapină, volta!* и др.), украинского (*boc, hufăr, purif* и др.), венгерского (*călădău, răcoanţă, tamos* и др.). Особое место занимают технические неологизмы, широко распространяемые в последнее время квалифицированными служащими лесной промышленности.

Остальные два занатия из первой группы, отмеченной выше, — столярное и кузнечное ремесло — содержат большое число элементов немецкого происхождения. Эти элементы проникли при посредстве немецких и еврейских мастеров, поселившихся в исследуемом районе или в таких городах как Ватра-Дорней и Пятра-Нямц.

Терминология, связанная с остальными занятиями известна во всей Молдавии. Наличие в этой терминологии отдельных трансильванских слов, происхождение которых было установлено авторами при помощи румынского лингвистического атласа, объясняется географическим положением данного района.

Сельскохозяйственная терминология не очень богата вследствие неблагоприятных условий для более широкого развития земледелия. Однако терминология из области скотоводства и кустарного текстильного производства несравненно богаче.

Отличительной чертой терминологии, связанной с указанными выше занятиями, является отсутствие в ней иноязычных элементов.

LA TERMINOLOGIE PROFESSIONNELLE DANS LA RÉGION DU FUTUR LAC D'ACCUMULATION DE L'HYDROCENTRALE „V. I. LENIN" DE BICAZ

Résumé

Le présent travail n'est qu'un fragment du chapitre qui s'occupe du lexique du parler populaire présenté dans la monographie linguistique de Bicaz, élaborée par un collectif de philologues de Bucarest, Cluj et Iassy.

On a étudié la terminologie professionnelle relative à l'exploitation du bois, à l'agriculture, à l'industrie textile domestique, à certains métiers comme aussi la terminologie pastorale. Du point de vue des possibilités de développement, la terminologie professionnelle de la région enquêtée offre deux aspects: a) le vocabulaire lié à l'exploitation forestière, à la menuiserie ou à la ferronnerie, — occupations qui se trouvent dans un progrès technique ininterrompu, — subit des modifications permanentes; b) la terminologie de certaines occupations à savoir l'agriculture, l'élevage des moutons, l'industrie domestique textile et autres est de beaucoup plus stationnaire.

Extrêment riche, la terminologie forestiere de la dite région est aussi très variée comme origine. Sur un fond d'élements vieux roumains se greffe tout d'abord une couche de mots turques adoptés au temps où l'exploitation du bois servait les intérêts turcs (ex. *cazic, dălcăuş, dragoman, zaviţ* etc.). À l'époque de la pénétration du capita-

lisme dans cette branche de production on y ajoute des éléments d'origine allemande (*fludăr, leafă, şlaidăr, şlaiţ* etc.), italienne (*garga!, marina!, şprangă, ţapină, volta!* etc.) ukraïnienne (*boc, huzăr, purif* etc.), magyare (*călădău, răcoanţă, tamos* etc.). Il faut donner une place spéciale aux néologismes techniques qui, dernièrement, jouissent d'une circulation intense par l'intermède du personnel silvique qui a une qualification spéciale.

Dans les deux autres métiers (ci dessus) cités, la menuiserie et la ferronnerie, on emploie un vocabulaire très riche en élements allemands. Ces éléments s'y sont introduits moyennant les artisans allemands et juifs qui se sont établis dans la région enquêtée ou dans des localités comme Vatra-Dornei et Piatra-Neamţ.

Quant à la terminologie relative aux autres occupations indiquées, elle est généralement répandue dans la Moldavie toute entière.

Grâce à la position géographique de la région en discussion certains éléments transylvains ont passé la montagne en s'y introduisant. Les auteurs les ont identifiés en se servant de *l'Atlas linguistique roumain.* La terminologie agricole reste pauvre, ce que l'on explique par le fait que le sol de la région est assez impropre à l'agriculture. Par contre, le vocabulaire concernant l'élevage du bétail comme aussi celui de l'industrie textile domestique est mieux représenté. Leur trait caractéristique est le manque d'éléments étrangers de date récente.